

3K5H6

83

TK

5/27/TN

T. LAN

VỪA ĐI ĐƯỜNG VỪA KỂ CHUYỆN

thuongmaitruongxua.vn

NHÀ XUẤT BẢN SỰ THẬT

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Năm 1963 cuốn sách **VỪA ĐI ĐƯỜNG VỪA KỂ CHUYỆN**, của T. Lan, được xuất bản đã được đông đảo bạn đọc hoan nghênh và yêu thích. Nhiều bạn đọc đã đề nghị xuất bản lại.

Năm nay, nhân dịp kỷ niệm lần thứ 86 ngày sinh của Chủ tịch Hồ-Chí-Minh vĩ đại, lãnh tụ kính yêu của giai cấp công nhân và dân tộc Việt-nam ta, và để đáp ứng yêu cầu của bạn đọc, chúng tôi xuất bản lần thứ hai cuốn sách **VỪA ĐI ĐƯỜNG VỪA KỂ CHUYỆN**.

Cuốn sách này ghi lại một số mẫu chuyện về đời hoạt động cách mạng của Hồ Chủ tịch trong thời gian Người hoạt động ở nước ngoài — ở Pháp, Liên-xô, Trung-quốc và một số nước khác — vào khoảng từ năm 1923 đến trước ngày Cách mạng tháng Tám 1945 thành công. Những chuyện này do Hồ Chủ tịch kể lại trên đường Người ra mặt trận trong chiến dịch Biên giới năm 1950—Người vừa đi đường vừa kể chuyện. Do đó cuốn sách phần nào còn ghi lại một số hoạt động của Hồ Chủ tịch trong những năm nhân dân ta kháng chiến chống thực dân Pháp.

Nội dung cuốn sách giúp chúng ta thấy rằng: với lòng yêu nước nồng nàn, Hồ Chủ tịch đã tiếp thu ảnh hưởng của Cách mạng tháng Mười Nga vĩ đại, Người đã sớm

đền với chủ nghĩa Mác — Lê-nin và đã vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác — Lê-nin vào hoàn cảnh nước ta, vạch ra đường lối cách mạng đúng đắn, độc lập, tự chủ, chỉ lối cho cách mạng Việt-nam từng bước tiến lên, từ thắng lợi này, đến thắng lợi khác. Cuốn sách cũng cho ta thấy rõ Hồ Chủ tịch đã trải qua những năm tháng hoạt động cách mạng rất oanh liệt, đầy gian khổ hy sinh, muôn vàn khó khăn phức tạp nhưng vô cùng cao thượng và phong phú. Người đã nêu tấm gương sáng ngời về đạo đức cách mạng trong sáng và đẹp đẽ, thể hiện ý chí cao cả quyết tâm cống hiến cả cuộc đời cho sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta và nhân dân thế giới.

Đọc cuốn sách này chúng ta càng hiểu thêm thân thể và sự nghiệp hoạt động cách mạng của Hồ Chủ tịch, càng kính yêu vô hạn và biết ơn sâu sắc công lao trời biển của Người đối với sự nghiệp cách mạng vĩ đại và vẻ vang của Đảng ta, của dân tộc ta. Từ đó, mỗi chúng ta nguyện ra sức thực hiện khẩu hiệu « *Sống, chiến đấu, lao động và học tập theo gương Hồ Chủ tịch vĩ đại!* », quyết tâm thực hiện Di chúc thiêng liêng và lời căn dặn của Người: « *Toàn Đảng, toàn dân ta đoàn kết phấn đấu xây dựng một nước Việt-nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới!* » mà nhiệm vụ trung tâm của chúng ta hiện nay trong việc thực hiện điều mong ước đó của Hồ Chủ tịch là: *hoàn thành thống nhất nước nhà, đưa cả nước tiến nhanh, tiến mạnh, tiến vững chắc lên chủ nghĩa xã hội.*

Xin trân trọng giới thiệu cuốn sách này cùng bạn đọc và mong bạn đọc góp ý xây dựng để lần sau chúng tôi xuất bản tốt hơn.

Tháng 4 năm 1976

NHÀ XUẤT BẢN SỰ THẬT

ĐI THĂM MẶT TRẬN

Chuyện này bắt đầu cách đây đã 40 năm về trước. Chúng tôi được nghe kể lại cách đây hơn 10 năm. Tôi nhớ được thế nào xin thuật lại thế ấy.

Năm 1950, ta chuẩn bị đánh quét giặc Pháp ra khỏi đường số 4 và giải phóng biên giới Việt — Trung. Bác quyết định đi thăm mặt trận.

Để Bác đi đỡ mệt, chúng tôi làm một chiếc cáng. Gọi là « cáng » cho oai, chứ sự thật chỉ là một tấm vải thô, hai đầu cột chặt vào một đoạn tre, một người có thể nằm để hai người khiêng. Nhưng Bác bảo thôi không dùng đến.

Bác cùng chúng tôi đi bộ từ Phủ Chủ tịch ở Tuyên-quang đến mặt trận biên giới, rồi đi ngược đến tỉnh lỵ Cao-bằng, công việc xong lại trở về Tuyên-quang.

Xin thưa rằng, trong câu chuyện này nhiều danh từ chỉ có nghĩa thô sơ thôi. Như « Phủ Chủ tịch » chỉ là một túp nhà sàn, bốn bề không phen không vách, làm ở trong rừng, xây dựng một ngày là xong; ở vài tháng rồi lại dời đi nơi khác.

Đối với chúng tôi, cuộc đi này thật vất vả, nhưng cũng thật thú vị.

Đi theo Bác có: một tiểu đội bảo vệ, một thầy thuốc — bác sĩ Chân, đồng chí Thành và tôi, T. Lan. Muốn đi nhanh, Bác cho đội bảo vệ đi trước vài mươi phút, rồi Bác và ba anh em chúng tôi đi sau.

Để tránh máy bay địch, chúng tôi khi thì đi ban đêm, khi thì đi đường rừng. Sáng dậy đi thật sớm. Đến trưa, hề gặp một ngọn suối trong, có cây cao bóng mát, có những tảng đá to, thì Bác bảo dừng lại. Dở cơm nắm ra ăn với thịt Việt minh (một cân thịt vằm với một cân muối và một cân ớt). Ăn xong, mỗi người nằm nghỉ lưng trên một tảng đá, tha hồ mà « vui thú lâm tuyền ». Nghỉ một tiếng đồng hồ, rồi lại tiếp tục đi.

Phần thì để giữ bí mật, phần thì không muốn làm phiền đồng bào, mỗi tôi, chúng tôi thường đóng quân ở một ngôi đình, ngôi chùa, hoặc một cái lán bỏ hoang. Mấy đồng lá cây, phủ thêm mấy tấm vải bạt, ở giữa đốt bếp lửa, thế là thành « hành doanh » của đội « phụ tử binh »¹ chúng tôi.

Tôi còn nhớ một lần đi đêm, trời đã khuya, thì may gặp một cái quán làm bằng vài tấm tranh cột trên bốn cái cọc tre. Ban ngày, đồng bào miền núi thường đưa chuối, sắn, mía, khoai, v.v., treo vào đó. Khách qua đường ai muốn ăn thì cứ ăn, ăn hết bao nhiêu, khách tự tính giá cho phải chăng và tự bỏ tiền vào một cái ống nứa để sẵn ở đó. Tôi đến, chủ quán ra thu dọn số hàng còn lại và lấy tiền về, không bao giờ thâm vào vốn. Trước quán có một cái « ghê dài » làm bằng một đoạn cây to và cong queo, gác trên hai chữ X bằng nứa để cho khách ngồi. Bác đặt ba-lô xuống, ghé lưng vào ghê, hai chân hai tay giữ lấy ghê cho khỏi ngã... Một lát sau, Bác đã ngủ ngon!

Có đêm, đang đi giữa đường thì nghe máy bay địch ném bom phía trước và phía sau, như chúng muốn chặn đường mình. Nhưng kinh nghiệm cho biết rằng chúng chỉ ném lung tung để phá đường giao thông và dọa các đội vận tải của ta.

1. Nghĩa là quân đội cha và con.

Hôm nào trời nắng ráo, thì vừa đi vừa « ngoạn thủy, du sơn » cũng thích. Nhưng hôm nào trời mưa to thì cũng khổ thật. Các toán vất « lợi dụng thời cơ » mà tấn công chúng tôi; thêm vào đó là đường trơn, gió rét. Tình cảnh ấy khiến tôi nhớ lại câu đối mà cha tôi thường đọc:

« *Đi đường đất thịt trơn như mỡ*

Ngồi gốc cây da rét tận xương »

Có những đoạn đường đất đỏ, bùn lút mắt cá, đi một bước, trượt hai bước. Bác bảo rút dép cao su ra, xắn quần quá đầu gối, tay thì chống gậy mà đi. Trong mấy anh em chúng tôi, bác sĩ Chân đi kém nhất, mà lại có nhiệm vụ phải đi theo kịp Bác. Nhiều khi đồng chí ấy muốn nghỉ chân, nhưng không dám nói. Một buổi sáng, mưa như dề trên trời bị vỡ, sau khi đi được vài tiếng đồng hồ, thì thấy mây mái nhà nhập nhô dưới rừng cây cổ thụ. Nỗi lòng không nín được nữa, bác sĩ ta bèn thốt ra một tiếng, chỉ một tiếng thôi: « Nhà! ».

Bác cười và bảo: « Đúng rồi! Đó là lán của các anh em vận tải đây... ». Chúng tôi hiểu ý Bác, nhìn nhau cười thầm.

Đến đường số 4, đồng chí tổng tư lệnh đưa một chiếc xe díp ra đón. Chúng tôi đã mừng và khẽ bảo nhau: « Bây giờ khỏi cuộc bộ rồi! ». Không ngờ Bác bảo đồng chí cán bộ « đưa xe về cho bộ đội dùng chờ tiếp tế, Bác đi bộ quen rồi, không cần đi xe ».

Trên đường đi, Bác thường ghé thăm một cách bất thành hình đồng bào các bản làng và các đơn vị bộ đội. Anh em chiến sĩ và cán bộ thấy Bác đến một cách đột ngột, lúc đầu thì ngỡ ngác, rồi thì mừng quýnh lên, reo hò nháy nhót, quây quần lấy Bác, có khi quên cả trật tự. Sau khi xem tận nơi bếp núc, chỗ ở, công tác vệ sinh, Bác thân mật hỏi thăm sức khỏe mọi người, dặn dò, phê bình, khuyến khích mấy lời như cha nói với đàn con rồi

lại tiếp tục đi.

Chúng tôi biết được rằng sau những cuộc đến thăm « du kích » của Bác, kết quả là về tinh thần thì bộ đội thêm phần khởi hăng hái ; về vật chất thì anh em càng thêm ngăn nắp và càng chú ý công tác vệ sinh.

Trong chiến dịch này, bộ đội ta tỏ ra rất anh dũng, điều đó ai cũng biết. Đây tôi chỉ muốn nói thêm rằng nhân dân ta cũng anh dũng vô cùng. Đồng bào các dân tộc đi dân công không quản dãi nắng dầm mưa, không quản trèo đèo lội suối, không quản máy bay địch uy hiếp suốt ngày, họ luôn luôn vui vẻ, làm tròn nhiệm vụ. Một hôm, trời vừa hừng sáng, Bác ghé thăm một xóm ở gần đường. Ngoài đồng ruộng thấy mấy trăm chị em dân công, Kinh có, Tày có, Nùng có, Mán có... Người thì vừa nhóm bếp nấu cơm, vừa chuyện trò vui vẻ. Người thì chụm năm chụm ba, đang ngồi dựa lưng vào nhau mà ngủ. Bác hỏi mấy chị đang nhóm lửa : « Các cô cả đêm ngồi ngủ ngoài trời như vậy sao ? ».

Các chị trả lời : « Vâng ạ ! Nhà đồng bào chật, chỉ đủ chỗ để chứa lương thực của bộ đội cho khỏi ướt. Các cháu ngủ ngoài đồng thê này càng vui... ».

Bác ôn tồn khen ngợi chị em, rồi bảo chúng tôi : « Bộ đội ta dũng cảm như vậy, nhân dân ta dũng cảm như vậy, ta nhất định thắng, địch nhất định thua ».

Lời nói của Bác đã thành sự thật. Trận ấy ta thắng to, tiêu diệt được nhiều địch, giải phóng được biên giới, bắt được ba tên quan năm.

Ta tạm giữ ba tên quan năm này trong những hang núi. Bác hóa trang làm một cán bộ mới bị thương, lấy vải băng che tóc, che râu, rồi đến hỏi chuyện chúng. Tên quan năm thấy thuốc tỏ vẻ hối hận và nói : « Thôi, thôi ! Tôi chán ngấy chiến tranh lắm rồi ! Chính phủ Pháp đã

tuyên truyền láo toét. Chúng nói Việt minh chỉ là một nhóm phiến loạn, không có quần chúng ủng hộ... Bây giờ tôi thấy rõ rồi. Nếu được tha về, tôi sẽ nói hết sự thật cho nhân dân Pháp biết... ».

Tên quan năm Lơ-pa-dơ kéo quân từ phía Lạng-sơn lên hòng cứu toán quân địch từ Cao-bằng chạy xuống. Nhưng đến nửa đường thì đoàn quân của y bị đánh tan và y bị ta tóm cổ. Anh chàng này, nói phô, kín đáo. Nhìn ra những đội dân công của ta, hàng nghìn người kìn kịt gánh lương thực và đạn dược, liên tiếp nhau trên đường như những con rồng dài uốn khúc, y nói với một giọng buồn bã : « Tôi nhận đó là lực lượng đã làm cho các ông thắng lợi ». Bác nói : « Ông nói đúng. Đó chính là lực lượng đã làm cho các ông thất bại ».

Tên quan năm Sác-tông, chỉ huy quân Pháp ở Cao-bằng, vừa bỏ tỉnh lý kéo cả tiểu đoàn định chạy về xuôi, đến nửa đường cũng bị ta đánh tan và bắt được cả. Y là một tên phát-xít hạng nặng. Vừa gặp Bác, nó than phiền ngay : « Chà ! Ông nghĩ, mấy hôm liền, râu không được cạo, giày không được đánh bóng... ». Nó nói tiếp : « Nếu còn có thông chế Pê-tanh cầm quyền ở Pháp, thì chắc không xảy ra cuộc chiến tranh này. Nếu có chiến tranh thì quân đội Pháp cũng không đến nỗi thất bại... ».

Bác không ngắt lời nó, mời nó hút thuốc và ôn tồn khơi cho nó nói. Cuối cùng nó cũng phải nhận rằng chiến tranh xâm lược là phi nghĩa, thực dân Pháp đã thua, quân đội ta thắng. Rồi nó nói thêm : « Như thái độ của ông, thì tôi có thể nói chuyện. Còn các cán bộ trẻ tuổi của ông muốn thuyết phục tôi, thì thuyết phục sao được... ».

Sau khi đã xem xét các vùng Đông-kê và Thất-kê, Bác lên thăm thị xã Cao-bằng mới được giải phóng, dặn dò cán bộ những công việc cần phải làm, rồi lại trở về Tuyên-quang.

Trong những ngày đi đường, Bác dạy chúng tôi học những đoạn *Kim Vân Kiều* và *Chinh phụ ngâm*, hoặc kể chuyện đời xưa, chuyện tiểu lâm. Vừa đi vừa ngâm nga nói cười như vậy làm cho mọi người khuây khỏa, đi đường xa nhưng quên mệt mỏi. Cũng có khi Bác kể chuyện cho chúng tôi nghe. Sau đây là tóm tắt câu chuyện Bác đã kể :

CÂU CHUYỆN BẮT ĐẦU

Hồi đó Bác trọ nhờ nhà luật sư Phan Văn Trường ở Pa-ri. Buổi sáng thì đi làm nghề tô ảnh phóng đại để lấy tiền ăn. Buổi chiều thì hoạt động cách mạng. Chính phủ Pháp cho hai tên mật thám đêm ngày theo dõi Bác.

Chính phủ Pháp lúc đó do Poanh-ca-rê cầm đầu. Y là một người cực kỳ phản động. Chính y đã chủ trương đánh cách mạng Nga. Khi quân sự đã thất bại, y chủ trương tẩy chay kinh tế Nga. Trong một cuộc tổng tuyển cử hạ nghị viện Pháp, y đã cho dán khắp cả nước bức vẽ tuyên truyền chống cộng, dưới nhan đề là « Bôn-sê-vích hai hàm răng ngâm dao ». Trong bức vẽ thì phía sau là những ngôi nhà đang cháy ngùn ngụt ; phía trước là một người « bôn-sê-vích », mặt mũi rất dữ tợn, miệng ngâm một cái dao đâm máu, tay xách cái đầu của một người đàn bà... Vài năm sau, chính Poanh-ca-rê đã chủ trương chiếm đóng khu hầm mỏ Rura của nước Đức.

Đảng Cộng sản Pháp đập lại Poanh-ca-rê một vô cùng khá nặng. Sô là Poanh-ca-rê trong khi đến thăm một nghĩa địa có hàng nghìn mộ lính Pháp, thì Poanh-ca-rê nhăn răng cười. Đảng Pháp lấy được bức ảnh đó, cho in ra hàng triệu tấm, dưới nhan đề « Poincaré qui rit » (nghĩa là Poanh-ca-rê nó cười) và bán khắp nước Pháp.

Bức ảnh đó đã gây lên một phong trào sôi nổi chống Poanh-ca-rê.

Một buổi trưa đi làm về, bà già giữ nhà đưa cho Bác một bức thư. Quái ! Xưa nay Bác chưa hề nhận thư gửi đến địa điểm này. Vì để phòng mật thám, thư từ anh em cho tin tức hoặc bàn công việc đều gửi đến các nhà bạn quen của Bác. Mở thư xem, thì ra của quan thượng thư thuộc địa mời Bác đến gặp. Cách vài hôm sau, Bác đi gặp y.

Trong phòng khách của bộ thuộc địa, một bảy người Pháp « tai to mắt lớn » đang nhô nhô chờ đến phiên mình được « quan thượng » gọi vào. Nhưng Bác không phải chờ, vừa đến thì liền có ông già mang xiềng bằng bạc (người truyền đạt ở các cơ quan cấp cao) mời vào ngay.

Một gian phòng rộng rãi và lộng lẫy, chùng bày đầy những đồ xưa vật quý mang từ các thuộc địa về. Quan thượng thư, đầu sói như quả bưởi, một mắt mang kính trắng « uy phong lẫm lẫm » ngồi chễm chệ bên một cái bàn rất rộng và chật đầy giấy tờ. Thấy Bác vào, ông ta đứng dậy bắt tay và mời ngồi một cách lễ độ giả dối.

Hai người ngồi đối mặt nhau.

Một người thì đại biểu của chế độ đế quốc thực dân Pháp đang áp bức bóc lột Việt-nam.

Một người là tượng trưng của nhân dân Việt-nam đang bị Pháp đô hộ một cách tàn nhẫn.

Y thì nắm trong tay cả quyền binh kinh tế, chính trị, quân sự, cảnh sát, tòa án, trại giam... ở các thuộc địa Pháp.

Bác là một trong 50 triệu người thuộc địa đang bị bọn thực dân Pháp bắt làm nô lệ.

Y có quyền bắt giải Bác về Việt-nam, gán cho tội tuyên truyền cộng sản, rồi đưa lên máy chém (Triều đình Việt-nam đã vâng lệnh Pháp mà xử án Bác vắng mặt).

Bác thì chỉ dựa vào lực lượng của chính nghĩa và cảm tình của giai cấp công nhân Pháp, nhất là công nhân Pa-ri.

Hai giai cấp, hai chế độ ngồi đối mặt nhau. Thế nhưng Bác cảm thấy ông ta sợ Bác, vì sợ cách mạng; và đoán biết rằng ông ta cũng cảm thấy Bác không sợ ông ta, vì cách mạng không sợ cái chế độ do ông ta đại biểu.

Thượng thư thuộc địa mắt thì nhìn Bác chăm chăm, tay thì vẽ trên bàn, miệng thì nói như phun ra lửa. Y nói đại ý như sau:

« Hiện nay có những kẻ ngông cuồng hoạt động ở Pháp. Họ liên lạc với bọn bên-sê-vích ở Nga. Từ Nga họ liên lạc với Quảng-đông. Và từ Quảng-đông họ liên lạc với Việt-nam. Chính phủ Pháp biết rõ hết những dây liên lạc đó! Họ âm mưu phá rối trật tự trị an ở Đông-dương và chống đối lại nhà nước bảo hộ. Nước mẹ Đại Pháp rất khoan hồng, nhưng sẽ không tha thứ những kẻ gây rối loạn... Nước mẹ Đại Pháp đủ sức để bẻ gãy họ, như thế này... ».

Nói đến đó, y vẽ mặt hầm hầm, hai tay nắm lại và làm như đang bẻ những vật gì rất cứng rắn — những người cách mạng Việt-nam...

Bác cứ giữ thái độ ung dung, cứ mỉm cười, để mặc y nói.

Cái mỉm cười trước những lời đe dọa làm cho thượng thư thuộc địa càng bức, càng sợ. Khi ông ta tạm dứt lời, Bác hỏi: « Ngài nói xong rồi chứ? »

Là một nhà chính trị cáo già, ông ta đổi giọng và nói một cách ôn tồn:

« Tôi rất thích những thanh niên có chí khí như ông. Có chí khí là tốt, nhưng còn phải « thức thời » mới ngoan. Ô này! khi nào ông có cần gì tôi luôn luôn sẵn sàng giúp đỡ ông. Từ nay, chúng ta đã quen biết nhau, ông

không nên khách sáo... ».

Bác nói: « Cảm ơn ngài! Cái mà tôi cần nhất trên đời là: Đồng bào tôi được tự do, Tổ quốc tôi được độc lập... Kính ngài ở lại, tôi xin phép về ».

Trên đường về, ngồi trong xe điện dưới hầm (mê-tơ-rô), Bác cười trong bụng: « Con cáo già thuộc địa đã đoán trúng ý định của mình! »

XA CHẠY CAO BAY

Cách mạng tháng Mười vĩ đại có một sức lôi cuốn kỳ diệu vô cùng. Từ khi nghe tin cách mạng xã hội chủ nghĩa thành công. Bác liền có ý định đi Nga, mặc dù lúc đó chưa hiểu hết ý nghĩa cực kỳ to lớn của cuộc cách mạng này.

Hồi đó, đi Nga là một việc rất khó khăn và nguy hiểm. Sau khi Hồng quân đã đánh lui bộ đội của 14 nước đế quốc và dẹp xong bọn phản động trong nước, thì Nga lại bị các nước đế quốc bao vây chặt chẽ. Có những người như nhà thơ Pháp là đồng chí Ray-mông Lơ-phe-vơ-rơ cùng mấy anh em công nhân đã mạo hiểm bí mật đi Nga, lúc về đã bị đắm thuyền chết ở biển Ban-tích. Nhiều người khác đi gần đến Nga, thì bị bọn phản động quốc tế bắt và thú tiêu...

Nguy hiểm thì không sợ. Nhưng làm thế nào để giải quyết các khó khăn. Trước hết, làm thế nào để vượt được đoạn đường từ Pa-ri đến biên giới cho khỏi bị mật thám Pháp bắt lại? Làm thế nào để xuyên qua nước Đức và nước Ba-lan?...

Ngày thường gần gũi anh em công nhân, Bác biết

họ rất khảng khái. Vài thí dụ :

— Trong một cuộc mít-tinh ở Pa-ri, nhằm quyền góp giúp Nga đang bị đói kém và bệnh hoạn, người diễn thuyết là bà Sơ-vơ-rin, đồng chí Ca-sanh và đồng chí V. Cu-tuya-ri-ê. Khi nghe nói đến lạc quyền, thì trăm người như một, trong túi có bao nhiêu trút ra quyền hết, không ai đếm xem mình quyền ít hay là nhiều. Đó là một biểu hiện đồng tình vô sản quốc tế rất cao quý !

— Một đồng chí thợ già tên là N. làm ở nhà máy điện thường cùng Bác đi dự các cuộc mít-tinh. Một hôm khi cùng nhau từ cuộc hội họp đi về, đồng chí N. thú thú nói với Bác : « Chú này ! Mình suốt đời lao động, có dành dụm được chút ít tiền. Mình không vợ không con, bao giờ mình « nhắm mắt », mình để số tiền đó giúp chú làm cách mạng... ».

Nay muốn đi Nga, thì chỉ có một cách là nhờ anh em công nhân giúp. Ý định như vậy rồi, Bác tìm làm quen với anh em công nhân xe lửa. Sau nhiều ngày tìm kiếm, thăm dò, Bác đến gặp đồng chí X. làm ở đầu máy xe lửa đi Pa-ri — Bá-linh. Nghe nói Bác muốn đi Nga, đồng chí X. vui vẻ nhận giúp ngay. Đồng chí X. nói : « Được, chúng tôi

hiệu đồng chí ở một chỗ trên xe, bỏ mật thám cũng chẳng được ! Nhưng xe chúng tôi chỉ đi đến Bá-linh thôi... »

« Nhưng lại nghĩ ngợi một lát, rồi đồng chí X. nói tiếp : « Nheo ! Tôi sẽ bàn với anh em công nhân xe lửa « Không cho đồng chí... » ».

Đức giúp. Mọi việc đã thành công. Nhưng khó khăn vẫn còn. Làm thế nào để bỏ rơi bọn mật thám ngày hôm nay như bóng theo hình ? Anh em công nhân Đức có thể giúp, nhưng công nhân Ba-lan sẽ sẵn sàng giúp mình chăng ? Và ai sẽ phụ trách tờ báo Pa-ri-a ? Các đồng chí Á — Phi người thì giúp bài, kẻ thì giúp tiền làm báo, nhưng cần có người không có gia đình bận bịu

như mình để phụ trách mọi việc như đi góp tiền, đi giục bài, bí mật gửi báo đến các thuộc địa, bán báo để tuyên truyền ngay ở Pa-ri... Thật là « ngón ngang trăm mối bèn lòng » !

Quanh quẩn mấy tháng, kế hoạch chưa xong, thì một hôm được Trung ương Đảng Cộng sản Pháp gọi đến và bảo : « Đồng chí sẽ được đi dự Đại hội lần thứ năm của Quốc tế cộng sản, với danh nghĩa là đại biểu dân tộc thuộc địa ».

Tin mừng đó làm cho Bác sung sướng ngất trời !

Bọn mật thám nắm vững « quy luật » hoạt động của Bác. Sáng đi làm công. Chiều đến thư viện. Tối dự mít-tinh. Khuya về nhà ngủ...

Bác cũng nắm vững « quy luật » hoạt động của chúng : chúng chỉ theo Bác từ nhà trọ đến chỗ làm việc, đến chỗ xem sách, đến nơi hội họp. Sau đó, tin chắc rằng Bác chẳng đi đâu nữa, chúng về nhà chúng để vui thú gia đình.

Hôm đó, hai tay đứt túi, Bác ung dung lên xe « buýt » đi tham gia một cuộc mít-tinh ở ngoại ô Pa-ri. Độ nửa giờ sau, Bác lặng lẽ đi quanh về ga xe lửa. Một đồng chí tin cậy đã chờ sẵn ở đó, trao cho Bác một vé xe lửa hạng nhất (vì hạng nhất chỉ có những khách sang trọng, ít bị tình nghi), và một cái va-ly con... Bác cô trần tỉnh, nhưng đến khi xe lửa qua khỏi biên giới Pháp — Đức, trong ngực mới hết phập phồng.

Chắc chắn là bọn mật thám phụ trách gác Bác sẽ được quan thưởng thư thuộc địa « thưởng » cho một mẻ nên thân ! Mà chính quan thưởng thư cũng tức mình đến « ung thư phát bời ».

Khi đi qua địa phận Đức bị quân Pháp chiếm đóng thì thấy lại những cảnh tượng thực dân. Đối với người Đức, bọn quân phiệt Pháp ở đây cũng vênh vênh lên mặt,

làm mưa làm gió, y như bọn Pháp ở nước ta... Có mấy người thương binh lên nhăm toa xe hạng nhất, liền bị một tên quan sáu Pháp khua ba-toong đuổi xuống xe...

Tuy sau chiến tranh đã sáu năm, ở Bá-linh vẫn đói kém dữ (có lẽ ở các nơi khác cũng vậy). Người nào cũng có vẻ xanh xao vàng vọt! Nạn lạm phát giấy bạc thật là kinh khủng, sớm một giá khác, chiều một giá khác. Đưa giấy bạc mua một tờ báo thì sớm giấy bạc chấp nhau lại, rộng hơn tờ báo! Cả gia tài Bác chỉ vền vện non 1.000 phơ-răng, vậy mà tính ra tiền Đức, Bác đã trở thành người giàu bạc triệu!

TỔ QUỐC CÁCH MẠNG

Bác đến Nga vào mùa Đông. Mọi vật đều bị tuyết phủ trắng xóa, như một thế giới bằng bạc. Có ngày rét đến 42 độ dưới 0.

Đại hội Quốc tế cộng sản hoãn chưa khai, vì Lê-nin còn ốm nặng.

Hôm 21 tháng giêng 1924, một cơn gió thảm mưa sâu đã chấn động toàn thể nhân dân Nga, cũng như nhân dân lao động và dân tộc bị áp bức cả thế giới: Lê-nin — người thầy, người bạn, người đồng chí yêu kính của chúng ta mất rồi!

Cuối tháng tám 1918, trong lúc đến nói chuyện ở một cuộc mít-tinh của công nhân nhà máy tại thành phố Pê-téc-bua (nay là Lê-nin-gơ-rát), Lê-nin bị một tên phản động bắn bị thương nặng. Từ đó về sau, Lê-nin thường bị yếu, nhưng vẫn cố gắng làm việc đến hơi thở cuối cùng.

Nghe tin buồn đó, nhiều người òa lên khóc. Bác cũng

khóc. Kẽ sao cho xiết tình thương tiếc không bờ bến của những người lao động đối với người thầy cách mạng vĩ đại ấy! Biền thương xót thành hành động: Lê-nin mất, nhưng ngọn cờ chủ nghĩa Lê-nin có Đảng bôn-sê-vích anh hùng nắm vững và có hàng triệu người cộng sản khắp thế giới gương cao. Để tỏ tình đoàn kết chặt chẽ và nhiệt liệt ủng hộ Đảng của Lê-nin, hơn 24 vạn công nhân Nga lúc đó đã xin vào Đảng.

Bốn năm chiến tranh thế giới lần thứ nhất và năm năm nội loạn, ngoại xâm, đã phá hoại nền kinh tế Nga một cách cực kỳ nặng nề. Như so với năm 1913 (tức là năm trước chiến tranh), thì năm 1920:

Công nghiệp nặng nói chung bảy phần chỉ còn một;

Nghề đúc sắt chỉ còn 3%, (116.000 tấn);

Than chỉ bằng một phần ba;

Dầu lửa chỉ bằng hai phần năm;

Nghề dệt vải chỉ còn 5%, phần mỗi người không đầy

một thước.

Cuối năm 1924, đầu năm 1925, tuy kinh tế đã bước đầu khôi phục, nhưng mức sản xuất vẫn còn kém. So với năm 1913:

Tổng sản lượng công nghiệp mới đạt ba phần tư,
Sắt mới đạt một phần ba,

Gang mới đạt một phần hai,

Giao thông vận tải mới đạt bốn phần năm,

Trong nước vẫn còn hơn mười vạn người thất nghiệp.

Từ năm 1928 bắt đầu kế hoạch 5 năm lần thứ nhất, rồi bắt đầu hợp tác hóa nông nghiệp. Nhờ sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng Cộng sản và tinh thần hăng hái thi đua của nhân dân, trong khoảng mười năm, kinh tế Liên-xô đang tiến lên vùn vụt thì năm 1939 phát-xít Đức lại gây ra cuộc chiến tranh thế giới lần thứ hai. Giữa năm 1941, chúng tiến công Liên-xô. Trong gần năm năm, chúng đã

tàn phá của Liên-xô :

1. 710 thành thị,
32. 000 xí nghiệp,
70. 000 nông thôn...

Nhắc lại những khó khăn trong thời kỳ trước, để so sánh với những thành tích ngày nay, càng thấy rõ sự cố gắng và sự thắng lợi của Liên-xô là vô cùng vĩ đại.

Ngày Bác đến Mát-xcơ-va lần đầu tiên, điều kiện đời sống ở Liên-xô cũng đang rất khó khăn. Những thứ cần dùng hàng ngày như bánh mì, bơ, thịt, đường, vải, v.v., đều bị hạn chế. Một thí dụ : người Liên-xô quen uống nước chè với đường, nhưng lúc đó đường rất khan hiếm. Năm thì mười họa mỗi gia đình mới được mua chút ít. Người ta phải dùng xa-kha-rin (một chất hóa học hơi ngòn ngọt) thay thế cho đường. Nhân dân phải chịu nhin những thứ của ngon vật quý để đưa ra nước ngoài, đổi lấy máy móc cho công việc xây dựng. Nhà ở cũng thiếu thốn... Tuy vậy, không ai than phiền oán trách : trái lại, mọi người đều cố gắng để vượt qua khó khăn để ra sức xây dựng.

Có thể nói : Hồi đó mức sống của người lao động Liên-xô và của người lao động Đức cũng kham khổ như nhau. Nhưng có điều tuyệt đối khác nhau, giữa nhân dân hai nước :

— Người Đức phải tự nhận mình là kẻ thua trận trong cuộc chiến tranh, người Liên-xô thì tự hào mình đã thắng lợi trong cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa. Người Đức thì buồn rầu. Người Liên-xô thì phấn khởi.

— Nhân dân Đức rất khổ cực, nhưng bên cạnh họ thì bọn thống trị Đức và bọn tư sản nước ngoài sống một cách cực kỳ xa hoa. Nhân dân Liên-xô thì từ trên dưới đều đồng cam cộng khổ, thắt lưng buộc bụng,

đoàn kết phân đấu, để xây dựng nước nhà, xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Do đó, người Đức sống trong một bầu không khí ám đạm mịt mù. Người Liên-xô thì hăng say lao động và trông thấy trước mắt một tương lai hạnh phúc rực rỡ.

Còn bản thân Bác cũng có sự thay đổi lớn. Từ một công nhân nghèo ở Pa-ri sang đến Đức thoát trở nên một người « triệu phú ». Từ một người có bạc triệu ở Đức sang đến Liên-xô lại trở nên một thành viên chân chính, một người anh em ruột thịt trong đại gia đình vô sản quốc tế. Bác nói : « Từ bé đến lớn chưa bao giờ thấy trong mình tự do, khoan khoái và sung sướng như lúc bây giờ. Tuy vậy, chỉ mong Đại hội quốc tế sớm họp, để sau Đại hội thì được đi hoạt động ». Trong khi chờ đợi, Bác cố gắng học hỏi và xem xét.

Một hôm Bác cùng mấy đồng chí người châu Phi đi thăm một trại nhi đồng có độ 300 em. Mặc dù trong hoàn cảnh thiếu thốn, nhi đồng được đặc biệt săn sóc về mặt vật chất. Về mặt tinh thần, các em cũng rất khôn. Cùng sáng hôm đó, có mấy người viết báo Anh và Pháp đến thăm trại. Đối với họ, các em giữ đúng lễ độ. Họ hỏi câu gì, các em trả lời câu ấy, thể thôi. Các em không thích chuyện trò thân mật với những người « buồm dôi » (tư bản).

Nhưng khi thấy Bác và các đồng chí châu Phi đến, thì các em vui vẻ chạy ủa ra như một đàn chim để hoan nghênh nhiệt liệt các chú, các bác cộng sản.

Một em gái độ sáu, bảy tuổi, đẹp và ngoan, khẽ hỏi Bác : « Chú ơi, chú, mặt mũi bọn đề quốc ra thế nào ? Chắc nó xấu lắm nhỉ. Cháu nghe các anh, các chị nói : chúng hành hạ cả trẻ con Việt-nam, cháu ghét chúng nó lắm !... Bao giờ về nước, nhờ chú chuyển những cái hôn của các cháu cho các bạn Việt-nam nhé ! » Nói xong, em ôm choàng hôn Bác và mắt em hơi ướt vì cảm động.

Tháng sáu 1924, Đại hội lần thứ năm của Quốc tế cộng sản họp ở Mát-xcơ-va, có đại biểu của 49 đảng cộng sản đến dự.

Trong Đại hội, vấn đề quan trọng nhất là phân tích tình hình thế giới : hồi đó, chủ nghĩa tư bản đang đi vào thời kỳ ổn định tương đối và tạm thời. Các đảng xã hội thuộc Quốc tế thứ hai thì đầu hàng giai cấp tư sản. Có đảng cộng sản đã phạm một số sai lầm trong phương pháp hoạt động... Vì vậy, Đại hội đặc biệt nhấn mạnh vấn đề *Mặt trận thống nhất* giữa hàng ngũ công nhân, và yêu cầu các đảng cộng sản theo đúng chủ nghĩa bôn-sê-vích về các mặt tư tưởng, tổ chức và sách lược...

Phát biểu ý kiến, Bác trình bày trước Đại hội tình hình chung của các nước đế quốc và các nước thuộc địa, cùng tình hình riêng của Đông-dương : nêu những việc các đảng cộng sản đã làm được và những điều thiếu sót đối với phong trào cách mạng ở các thuộc địa. Kết luận Bác đề ra năm yêu cầu đối với Đảng Cộng sản Pháp :

— Báo Đảng thường xuyên đăng những bài về vấn đề thuộc địa.

— Tăng cường tuyên truyền và kết nạp vào Đảng những phần tử tốt ở những thuộc địa có chi bộ Đảng.

— Gửi một số đảng viên ở các thuộc địa đến Mát-xcơ-va học.

— Tổng công hội (thống nhất) Pháp kết nạp những công nhân thuộc địa ở Pháp vào hội, để giáo dục họ.

Đặt nhiệm vụ cho các đảng viên phải quan tâm hơn nữa đến vấn đề thuộc địa.

Sau Đại hội, những vấn đề đó đều được thực hiện dần dần.

Câu chuyện đến đó, thì trời vừa trưa, bụng cũng vừa đói. Bác bảo : « Phía tay phải đường kia có hang đá. Các

chú xem thử có đúng không? » Chúng tôi chạy đến xem, quả nhiên có một cái hang khá rộng, trông ra chung quanh thì « sơn thủy hữu tình ». Vào hang tạm nghỉ, chúng tôi hỏi sao mà Bác đoán biết ở đây có hang. Bác nói : những ngày hoạt động bí mật ở vùng Pác-bô, thường đi tìm hang làm địa điểm, cho nên trông thấy ở đâu có rặng cây và móm đá hơi khang khác thì đoán biết ở đó có hang.

Chúng tôi dọn cơm nằm ra ăn. Vừa ăn được nửa chừng, bỗng nghe tiếng máy bay địch từ phía xuôi lên. Chúng tôi trèo lên núi xem, thấy cả ba chiếc. Chúng lượn quanh mấy vòng, rồi thay phiên nhau thả bom và bắn liên thanh xuống đường cái. Vì chung quanh nhiều rừng núi, tiếng động cơ, tiếng bom và tiếng súng dội lên ầm ầm, long trời chuyển đất. Mười phút sau, thả hết bom, bắn hết đạn, chúng lại chuẩn về xuôi.

Trận bắn phá ấy có vẻ hung tợn lắm, nhưng không có kết quả gì. Khi nghe máy bay địch đến, đồng bào dân công kéo nhau đi tạt vào rừng, ngồi nghỉ chờ máy bay địch đi rồi, đồng bào lại ra đường không chút sợ hãi. Có người còn rửa địch : « Bỏ tiên sư nó ! Nếu ngày nào chúng cũng lên, thì càng tốt, chúng sẽ tốn nhiều đạn, nhiều bom, nhiều xăng... ».

Chúng tôi đi một đoạn thì gặp một đội thanh niên đang lắp hồ bom, sửa lại đường. Bác hỏi : « Các cháu có sợ máy bay không ? » Một cô thanh niên vừa cuốc đất vừa nhanh nhẩu trả lời : « Thừa không ạ ! Các cháu quen rồi. Cuộc xéng của chúng cháu đã nhiều lần thắng máy bay của giặc... ».

Trước khi Bác tiếp tục kể chuyện, anh Thành đề nghị : « Nếu Bác kể cho nghe những chuyện hoạt động bí mật của Bác thì chắc là thú vị lắm. »

Không đồng ý với anh Thành, bác sĩ Chân nói : « Đã là bí mật thì không nên nói công khai. Anh em cách mạng

ở các nước khác có thể còn dùng những cách bí mật đó. Nói ra không lợi».

Bác bảo : « Chú Chân nói đúng. Thôi để Bác kể những chuyện không bí mật vậy ».

*
* *

Sau Đại hội lần thứ năm của Quốc tế cộng sản, Bác còn dự các cuộc Đại hội Quốc tế công hội đỏ, Quốc tế nông dân, Quốc tế phụ nữ, Quốc tế thanh niên, Quốc tế cứu tế đỏ (Nopr).

Ở Đại hội Quốc tế phụ nữ, Bác đã gặp nhiều nữ đồng chí bên-sê-vích, trong đó có đồng chí Cơ-rúp-xcai-a (vợ Lê-nin). Đồng chí Cơ-rúp-xcai-a rất chất phác, hiền lành, khiêm tốn và nói tiếng Pháp rất thạo. Đồng chí ân cần hỏi Bác về phong trào phụ nữ Việt-nam và nói cho Bác nghe một số kinh nghiệm về việc hoạt động phụ nữ. Hồi đó đồng chí làm Bộ trưởng Bộ Giáo dục.

Sau các cuộc đại hội đó, Bác bí mật sang Trung-quốc. Lúc đó ở miền Bắc Trung-quốc bọn quân phiệt Ngô Bội Phu, Đoàn Kỳ Thụy, Trương Tác Lâm... — do các nước đế quốc giật dây — đang đánh nhau lung tung. Ở miền Nam, Quốc dân đảng của cụ Tôn Trung Sơn và Đảng Cộng sản đang hợp tác chặt chẽ, do đó mà phong trào cách mạng đang lên cao. Chính phủ cách mạng (Quốc dân đảng) đóng ở Quảng-châu, đang chuẩn bị tiến quân về miền Bắc.

Bác về đến Quảng-châu thì may lại gặp các đồng chí Trung-quốc mà Bác đã quen biết lúc ở Pháp.

Ở Quảng-châu, Bác vừa làm phiên dịch cho đồng chí Bô-rô-đin — cố vấn Liên-xô bên cạnh Chính phủ cách mạng Quốc dân đảng — vừa phụ trách mục tuyên truyền

trong tờ báo *Canton Gazette* — báo bằng chữ Anh của Trung ương Quốc dân đảng.

Đến Quảng-châu được ít lâu, Bác cùng các đồng chí Lê-Hồng-Phong, Hồ-Tùng-Mậu, Lê-Tản-Anh... tổ chức hội « Việt-nam thanh niên cách mạng đồng chí » chuẩn bị nền tảng cho việc tổ chức Đảng Cộng sản sau này. Với sự giúp đỡ của các đồng chí Trung-quốc, hội bí mật đưa một số thanh niên trong nước đến Quảng-châu học ở lớp huấn luyện chính trị. Hội ra một tờ báo *Thanh niên* in bằng giấy sếp, bí mật gửi về trong nước để tuyên truyền.

Thế là lời đoán mò cách đây mấy năm trước của « quan thượng thư thuộc địa Pháp » đã thực hiện : Phong trào cách mạng từ Pa-ri sang Mát-xcơ-va, từ Mát-xcơ-va sang Trung-quốc, từ Trung-quốc sang Việt-nam.

Được các đồng chí Trung-quốc đồng ý, Bác tổ chức hội « Á châu bị áp bức dân tộc liên hiệp ». Hội này có người Việt-nam, người Trung-quốc, người Ấn-độ, người Triều-tiên, v.v., tham gia khá đông và hoạt động khá mạnh. Cụ Liêu Trọng Khải được bầu làm hội trưởng, Bác làm bí thư.

Trong thời kỳ đó, ở Hương-cảng nổ ra cuộc tổng bãi công. Các nhà máy, các bến tàu, các trường học, các chợ búa đều bãi công, bãi thị, bãi khóa. Nông dân chung quanh Hương-cảng thì cầm gậy không để tiếp tế lương thực cho người Anh. Đời sống của thực dân Anh bị tê liệt hẳn. Nhiều người Anh và người nước ngoài khác đã cuốn gói chuẩn khỏi Hương-cảng. Cuộc bãi công gần đến thắng lợi hoàn toàn thì phải chấm dứt, vì bọn Tưởng Giới Thạch phản.

Từ năm 1925 đến đầu năm 1927, phong trào cách mạng chung tiến rất thuận lợi. Ở *Trung-quốc* thì quân « Bắc phạt » Quảng-đông đánh đâu thắng đó. Họ đã lấy được Thượng-hải, Nam-kinh và đang tiến thẳng lên Hoa Bắc.

Phong trào công nhân, nông dân, học sinh rầm rộ khắp nơi. Ở Việt-nam, thì nhiều thanh niên được huấn luyện ở Quảng-châu đã trở về nước và hăng hái hoạt động bí mật ở nhà máy, ở nông thôn, ở trường học từ Bắc đến Nam.

Vào khoảng đầu năm 1927, bọn Tưởng Giới Thạch phản bội cách mạng, thắng tay khủng bố. Đảng Cộng sản và các đoàn thể quần chúng đều phải đi vào bí mật. Hội « Việt-nam thanh niên cách mạng đồng chí » cũng vậy, Bác cũng phải bí mật rời khỏi Quảng-châu.

Sau ngày Cách mạng tháng Mười Nga thành công, cụ Tôn Trung Sơn thấy rõ rằng cuộc cách mạng Tân-hội (1911) chưa phải đã thắng lợi. Tuy Trung-quốc đã xóa bỏ chế độ vua chúa, nhưng vua Mãn Thanh vẫn được giữ « tiểu triều đình » ở Bắc-kinh, bọn đế quốc vẫn hoành hành, bọn quân phiệt vẫn chia nhau thống trị, công nhân và nông dân vẫn bị áp bức bóc lột như xưa. Cụ bèn chân chính lại Quốc dân đảng và định ra ba chính sách lớn là thân Nga, thân cộng, giúp đỡ công nông. Từ đó, lực lượng cách mạng ở Quảng-đông ngày càng phát triển.

Cuối năm 1924, cụ Tôn Trung Sơn lên Bắc-kinh đàm phán với các nhóm chính trị, nhằm tìm cách thống nhất Trung-quốc. Chẳng may cụ ốm và chết trước khi khai hội nghị. Bọn Tưởng Giới Thạch và Uông Tinh Vệ lên nắm quyền lãnh đạo Quốc dân đảng và đến năm 1927, chúng ra mặt phản cách mạng. Cuộc « Quốc Cộng hợp tác » lần thứ nhất tan rã. Nội chiến bắt đầu. Đảng Cộng sản tổ chức Hồng quân, lập chính quyền xô-viết ở những vùng mình chiếm được. Đến năm 1931, Nhật-bản xâm lược Trung-quốc. Bọn Tưởng Giới Thạch muốn thỏa hiệp đầu hàng. Đảng Cộng sản kêu gọi chấm dứt nội chiến để toàn dân chống Nhật. Dưới sức ép của nhân dân, Quốc dân đảng buộc phải đồng ý cuộc « Quốc Cộng hợp

tác » lần thứ hai, nhưng bọn Tưởng — Uông vẫn có âm mưu « dùng Nhật diệt cộng ».

Chiến tranh thế giới lần thứ hai nổ bùng. Năm 1945, trước thế tiến công « như chẻ tre » của Hồng quân Liên-xô, Nhật-bản thất bại phải đầu hàng và chuồn khỏi Trung-quốc. Đế quốc Mỹ giắt dây, Tưởng quay lại chống cộng. Nội chiến lại nổ bùng. Sau năm năm chiến đấu vô cùng gian khổ và anh dũng, Đảng Cộng sản đã tiêu diệt năm triệu quân của Tưởng, đuổi đế quốc Mỹ ra khỏi Trung-quốc, và thành lập nước Cộng hòa nhân dân Trung-hoa.

Hôm ấy mới bốn giờ chiều, nhưng đã đi được ngót 40 cây số, Bác và chúng tôi vào nghỉ ở một xóm đồng bào Nùng. Chúng tôi đang mở ba-lô sắp sửa nấu ăn, thì bỗng nghe đồng bào trong xóm gọi nhau : « Ra xem tù binh ! Ra xem tù binh ! » Chúng tôi cũng theo ra xem.

Một tốp hơn một trăm tên vừa quan vừa lính của tiểu đoàn Sác-tông, do một tiểu đội ta giải đi, đang kéo qua làng. Số đông chúng chỉ mặc áo lót, quần lót, vì trước đây vài hôm, chúng đã bị quân ta đánh úp, không kịp trở tay, cũng không kịp mặc áo. Tên nào cũng mặt mày khờ khạo, râu ria xồm xoàm. Có tên dù không bị thương cũng giả đò đi cà nhắc. Bao nhiêu « khí thế iêng hùng » của bọn lê-dương, của « quân đội Đại Pháp » đều biến mất hết. Trước kia, chúng ngang tàng dữ tợn bao nhiêu, thì bây giờ chúng càng meo mào tiêu tụy bấy nhiêu, chúng đã trở nên một đàn người chẳng nên người, ngợm không ra ngợm.

Trong đám chúng có một tên ở trần, áo lót cũng không có. Hoàng hôn ở vùng rừng thì trời bắt đầu rét, nó chạy co ro. Chạnh lòng thương hại, Bác cởi vạt cho nó một

cái áo. Nó chấp tay vái và miệng lầm bầm : « Cảm ơn Ngài ! Cảm ơn Ngài ! ». Bác bảo nó : « Thôi, đi đi ! ».

Anh em bộ đội cho biết rằng : bọn tù binh Pháp sợ hãi ghê lắm. Chúng sợ chết. Theo chính sách của Đảng và Chính phủ, ta đối đãi tù binh một cách nhân đạo. Nhưng ta cho chúng ăn uống khá, thì chúng sợ rằng « Việt minh nuôi cho béo, rồi mới giết ». Sau khi giải thích cho chúng hiểu chiến tranh xâm lược là phi nghĩa, Việt-nam nhất định thắng, thực dân nhất định thua — ta thường thả một số tù binh. Được thả, chúng cũng sợ rằng « Việt minh sẽ phục kích chúng trong rừng để khỏi phải nuôi tốn gạo ». Sợ dĩ như vậy, là vì chúng đã bị thực dân tuyên truyền nhồi sọ : « Lính Pháp thả chết còn hơn, nếu lọt vào tay Việt minh thì sẽ bị móc mắt, cắt tai, chặt đầu, mổ bụng... ».

Những tù binh được ta thả, về đến đơn vị chúng bị nhốt lại rồi tống về Pháp ngay. Bọn chỉ huy Pháp sợ họ tuyên truyền chống chiến tranh.

Dù sao, chính sách nhân đạo của ta đã có ảnh hưởng tốt, nhất là đối với binh lính người châu Phi. Từ khi họ biết ta đối đãi tốt những tù binh người Phi, thì trong các cuộc càn quét, họ không hung ác như trước, có khi họ còn tỏ đồng tình với đồng bào ta...

Tôi hôm nay, chúng tôi nghỉ ở nhà cụ Thềng, đồng bào Nùng. Nhà sàn rộng rãi, sạch sẽ, nhưng trông trái. Như để trả lời câu hỏi mà chúng tôi chưa thốt ra, cụ Thềng nói : Vùng này đồng bào triệt để làm « vườn không, nhà trống ». Cửa cái, lương thực đều đưa hết vào lán trong rừng, phòng giặc Pháp cướp phá. Bây giờ, giặc thua rồi, ta thắng lợi, đồng bào bắt đầu dọn về nhà...

Cụ Thềng đã ngoài 60 tuổi, nhưng vẫn mạnh khỏe và nhanh nhẹn. Qua câu chuyện, chúng tôi được biết rằng cả nhà này đều tham gia kháng chiến. Cụ Thềng là phó đội trưởng du kích xã. Cụ bà là « mẹ chiến sĩ ». Anh cả

đã hy sinh oanh liệt trong trận đầu tiên trên đường số 4. Anh hai và anh ba đang ở bộ đội. Hai cô dâu đều là đội viên dân quân du kích. Cô Kim, con gái thứ tư làm y tá, rất gan dạ trong khi cứu chữa thương binh, đã được khen thưởng nhiều lần. Con trai thứ năm là em Pôn, mười ba tuổi và con gái út là em Hòa mười tuổi, đều làm « liên lạc viên ».

Thật là « một nhà trung hiếu, muôn thuở thơm danh ! » Độ bảy giờ tối, ông cụ mang súng đi tuần. Pôn và Hòa đi học, tay cắp sách, tay xách đèn — cái đèn thắp dầu hỏa, làm bằng lọ mực. Khắp vùng này cũng như ở nhiều nơi khác, để tránh máy bay địch, trường học chỉ dạy ban đêm. Khoảng bảy giờ tối, từng toán nhi đồng dắt nhau đi học, em nào cũng xách một cái đèn. Từ xa trông lại, hàng chục cái đèn biến thành một con rồng lượn trên đồng lúa, nương bông. Vừa vui mắt, vừa cảm động. Cảm động vì gặp hoàn cảnh khó khăn vậy, con em ta cũng vẫn cố gắng học.

Cũng như thường lệ, sáng hôm nay, chúng tôi dậy sớm, (cả nhà cụ Thềng đã đi công tác từ lâu), nấu cơm gói vào mo cau để ăn trưa, Bác cháu mỗi người ăn một bát lót bụng rồi thông thả lên đường.

Ở vùng này, lúc hoàng hôn và lúc tảng sáng, phong cảnh rất nên thơ. Gió rừng thổi vi vu làm các cành cây đu đưa một cách nhẹ nhàng, yểu điệu. Mặt trời chênh chênh rơi xuống, biến ức triệu giọt sương trên lá cây ngọn cỏ thành những hạt ngọc nhấp nháy, lung linh. Những con suối trong vắt chảy róc rách, hòa vãn với giọng ca hót líu lo của hàng nghìn hàng vạn chim rừng. Nhiều khi người ta ngửi thấy mùi thơm của hoa và nhựa cây từ xa bay đến, phảng phất và nhẹ nhàng. Trên trời xanh biếc có vài đám mây trắng đung đỉnh bay, giống hệt những chiếc thuyền buồm khoan thai lướt trên mặt biển. Bên

ven rừng, hàng vạn con bướm nhỏ nhỏ vàng vàng bay phất phới như muôn thi đua với khách đi đường. Như để làm cho phong cảnh thiên nhiên càng thêm màu thêm vẻ, mây chú bé cỡi trên lưng những con trâu béo núc na núc ních, em thì hò hát, em thì giở sách chăm chú ôn lại bài học tối hôm qua. Khó mà nói đó là bài thơ trong bức vẽ, hay là bức vẽ trong bài thơ!

Trong những lúc đó, nếu không gặp những tập tù binh Pháp, không gặp những đơn vị bộ đội ta đang phấn khởi tiến lên mặt trận và đồng bào dân công đang hăng hái vận tải tiếp tế — thì người ta có cảm giác đang sống trong một thế giới thái bình!

*
* *

Tiếp tục câu chuyện hôm qua, Bác nói: Tuy bọn Quốc dân đảng khủng bố tợn, Bác vẫn rón ở lại Quảng-châu một thời gian, vì Bác cần bí mật liên lạc với các đồng chí Trung-quốc, và cần duy trì công việc của hội « Thanh niên cách mạng đồng chí ». Nhưng một đêm đã canh khuya, vào đầu tháng năm 1927, đồng chí Lĩnh (người Việt-nam, tốt nghiệp tại Trường quân quan Hoàng-phổ, làm việc ở sở Công an) đến báo tin: « Chúng sắp bắt anh đây! Tính thế nào, anh phải tính nhanh đi! ». « 36 chước, chước « chuẩn » là hơn », Bác liền bí mật đi Hương-cảng.

Đến Hương-cảng, bị sở mật thám Anh xét hỏi. Cũng như đối với mật thám Pháp, mật thám Ý, lần này gặp mật thám Anh, Bác cũng đối phó xong xuôi, dù lần này khó khăn hơn nhiều. Chúng bảo Bác phải rời khỏi Hương-cảng trong 24 giờ.

Lên Thượng-hải, bọn Quốc dân đảng cũng khủng bố gắt. Để che mắt mật thám, Bác mặc thật bảnh, ở khách

sạn thật sang. Nhưng mưu mô ấy không thể kéo dài, tốn tiền quá.

Chỉ còn một cách là chạy về Tổ quốc cách mạng — chạy về Liên-xô. Bác làm việc một thời gian ở Mát-xcơ-va và ở Bá-linh rồi ở Pa-ri. Cô nhiên, lần này không đến gặp quan thượng thư thuộc địa, và phải hết sức khéo léo tránh mặt những người « bạn » mật thám Pháp đã quen thuộc Bác năm xưa... Bác được phái đi dự cuộc hội nghị quốc tế « chống chiến tranh đế quốc » ở Bơ-rút-xen, thủ đô nước Bỉ. Đến ga xe lửa, thì Bác gặp đồng chí Xan Ca-ta-da-ma — người sáng lập Đảng Cộng sản Nhật. Vì tuổi già, đồng chí được đoàn thể cấp cho vé xe hạng nhất. Khi thấy Bác đi hạng ba, đồng chí cũng quyết đi hạng ba, mặc dù Bác khẩn khoản mời đồng chí cứ đi hạng nhất cho khỏe khoản. Đồng chí Xan Ca-ta-da-ma là một người thợ nhiều nghề, đấu tranh đã nhiều, lênh dênh không ít. Tính rất kiên quyết, đồng thời rất hiền lành.

Đến dự hội nghị, có nhiều đại biểu các nước thuộc địa và đại biểu mấy đảng cộng sản các nước đế quốc. Ở hội nghị, Bác có gặp người chiến sĩ lão thành yêu nước là cụ Nê-ru — thân sinh của Thủ tướng Nê-ru.

Sau hội nghị ít lâu, Bác đi Thụy-sĩ, sang Ý để dẫn dă đi về Tổ quốc.

Thụy-sĩ là một nước nhỏ, chỉ rộng hơn 41.000 cây sô vuông, với hơn năm triệu dân. Vì ở vào giữa ba nước Pháp, Đức, Ý, cho nên người Thụy-sĩ nào cũng biết ba thứ tiếng: nói chung thì trình độ văn hóa khá cao. Phong cảnh rất đẹp; có núi An-pơ cao hơn 4.000 thước và tuyết phủ suốt đời. Có hồ Giơ-ne-vơ mênh mông, dài 70 cây sô, rộng 12 cây sô, sâu hơn 300 thước, v.v.. Mỗi năm có hàng chục vạn người nước ngoài đến thăm; « lễ hành » là một nguồn lợi lớn, được coi như một công nghiệp.

Hồi đó, nước Ý đang bị bọn phát-xít Mút-xô-li-ni thống trị. (Mút-xô-li-ni cướp chính quyền năm 1922, bị nhân dân xừ từ năm 1945). Ở các hiệu buôn, các trường học, các cơ quan, các nhà tù, hai bên đường... nơi nào cũng treo ảnh Mút-xô-li-ni với những áo mũ khác nhau. Khi thì như đồ độc hải quân. Khi thì như đại nguyên soái. Khi thì như tổng tư lệnh không quân. Khi thì như quận công — thú lĩnh tối cao của đảng phát-xít... Nhưng bộ mặt vênh vang dễ ghét thì bao giờ cũng không thay đổi.

Khi Bác xin giấy phép đi qua nước Ý, cơ quan phát-xít hỏi nhiều câu lời thôi. Đến biên giới, công an biên phòng phát-xít giờ xem quyển « tự điển chống cộng quốc tế » dày khoảng 2.000 trang, ghi tên tuổi những người cách mạng các nước, từ chữ A đến Z. Không thấy tên mới của Bác trong đó, chúng chào lễ phép và nói : « Mời ông cứ đi ! »

Đến phía Bắc nước Ý, Bác ghé vào xem hội chợ ở Mi-lan, một thành phố buôn bán nhộn nhịp nhất nước Ý. Ở đó có một cái tháp cao, ai muốn lên tháp xem phong cảnh chung quanh, thì phải mua vé. Bác chào ông cụ già gác tháp và hỏi bằng tiếng Ý : « Sao cụ, đời sống thế nào ? ». Nhìn trước nhìn sau không có ai, ông cụ thờ dài và nói : « Ôi, khổ lắm ông ạ ! Biết bao giờ sẽ chấm dứt chế độ này... ! »

Khi đi xem phong cảnh thủ đô Rô-ma, Bác bị hỏi giấy và bị đưa về sở công an. Cũng nhờ bị bắt mà Bác hiểu thêm cách thống trị của phát-xít. Trên các đường phố, cứ cách độ 100 thước, thì có một tên mật thám. Cách 500 thước thì có một tên tổ trưởng mật thám. Tên mật thám hỏi giấy và bắt Bác hầu như mù chữ. Tại sở mật thám, chúng ra vé rất lễ độ. Tên trưởng phòng đứng dậy bắt tay Bác, mời Bác ngồi và mời Bác hút thuốc, rồi hỏi những câu băng quơ. Người ít kinh nghiệm thì dễ rơi vào cạm bẫy của chúng...

Rô-ma là một thủ đô khá đẹp, với khoảng hai triệu nhân dân, có nhiều di tích lịch sử gần 3.000 năm. Hầu như đường phố nào cũng có một nhà thờ công giáo hoặc to, hoặc nhỏ. Thành phố xa hoa nhộn nhịp, « ngựa xe như nước, áo quần như nen ». Nhưng người thường dân thì cực khổ, vì giá sinh hoạt đắt đỏ, và thuê khóa nặng nề. Ngủ khách sạn một đêm cũng phải nộp thuế. Ăn một đĩa xúp cũng phải nộp thuế. Đi xem chiếu bóng cũng phải nộp thuế. Một bạn công nhân Ý nói khẽ với Bác « Người Ý từ lúc còn ở trong bụng mẹ cho đến sau khi vào quan tài, động một chút là phải nộp thuế ! ».

Bên cạnh Rô-ma có thành phố Va-ti-căng — là cung điện của Giáo hoàng, đại bản doanh của đạo Thiên chúa. Ở đó có nhiều nhà thờ và lâu đài rất nguy nga đồ sộ. Bộ đội của Giáo hoàng canh gác nơi đây vẫn ăn mặc như lính phong kiến cách đây hơn 300 năm, khi nhà thờ đòi dốt sống ông Ga-li-lê nếu ông không chịu bỏ cái lý thuyết rằng quả đất xoay vần.

Rất đông khách nước ngoài đến xem Va-ti-căng, nhất là những ngày có cúng lễ lớn thì có đến hàng chục vạn người. Dân cư chính công ở thành phố này không đầy 1.000 người, số đông là nhân viên của tòa thánh. Viện bảo tàng có trưng bày những gong cùm mà trước đây nhà thờ dùng để phạt những người dân thiếu thuế, thiếu nợ. Có một cái guồng xe như cái đu tiên, người ta trói ngựa người bị phạt vào đó, cột chặt mình mấy và chân tay vào guồng xe, rồi vừa đánh vừa quay tít thò lò ... !

Bác đến cửa biển Náp-ler, đi xem núi lửa Vê-xu-vơ và di tích Pom-pê-i. Đời xưa, Pom-pê-i là một thành phố nghỉ mát của người Rô-manh. Cách đây khoảng 1.880 năm, Pom-pê-i bất thành linh bị tro và bùn núi lửa Vê-xu-vơ vùi lấp hết. Về sau người ta đào lên dần dần. Ngày nay, dấu tích nhà cửa vẫn còn. Nhiều bức vẽ trên

tường ghi tả đời sống xa hoa dâm dật của bọn quý tộc — màu sắc vẫn còn tươi đẹp. Núi lửa Vê-xu-vơ không dữ tợn như trước, nhưng vẫn phun khói mù trời.

Bác đáp tàu Nhật-bản đi sang Xiêm. Ở Xiêm, Bác giúp kiều bào chỉnh đốn thêm những đoàn thể yêu nước, và tổ chức thêm trường học dạy các trẻ em. Kiều bào ở Xiêm có thể chia làm ba hạng. (A) là những đồng bào nghèo — số đông từ hai tỉnh Quảng-bình, Quảng-trị — sang Xiêm buôn bán kiếm ăn. (B) là cháu chắt những đồng bào theo đạo Thiên chúa bị triều đình Minh Mạng và Tự Đức khủng bố, chạy trốn sang Xiêm. Những kiều bào này ở tập trung thành từng xóm từng làng. Họ vẫn nói tiếng Việt và ăn mặc như người Việt dù họ đã lấy quốc tịch Xiêm. (C) là những người đã tham gia phong trào Văn thân ngày trước và phong trào cách mạng ngày nay, bị thực dân Pháp khủng bố mà chạy sang đây. Khi đông người thì ở tập trung từng xóm, ít người thì ở xen lẫn với kiều bào cũ.

Nói chung, kiều bào đều đoàn kết giúp đỡ lẫn nhau, nhớ thương Tổ quốc, và căm thù thực dân. Có những cán bộ rất tận tụy và được kiều bào tin cậy.

Bà con Xiêm đối với kiều bào ta cũng tử tế. Chuyện sau đây chứng tỏ cảm tình tốt của người Xiêm đối với kiều bào: Cụ Tú Hứa (em cụ Đặng-Nguyên-Cần) là một người cách mạng già rất gương mẫu. Một hôm, thực dân Pháp phải chủ mật thám sang yêu cầu chính phủ Xiêm bắt giùm cụ Tú cho chúng. Viên quan địa phương cho mời cụ Tú đến trụ sở và hơn mười cụ già Xiêm, đều da đen, người thấp, râu bạc, giống hệt cụ Tú, rồi báo tên mật thám Pháp: « Đây, ông xem ai là Tú Hứa thì ông bắt đi. Nhưng nếu ông bắt nhầm người công dân Xiêm, thì ông sẽ phải chịu phạm luật quốc tế! ». Tên mật thám nhìn kỹ, thấy ông già nào cũng giống nhau, nó không

nhận ra ai là cụ Tú. Kết quả là nó phải cụp đuôi chuồn không dám bắt ai.

Ở Xiêm khoảng một năm, Bác được tin hội « Thanh niên cách mạng đồng chí » chia rẽ thành ba phái và tổ chức ba đảng cộng sản khác nhau. Nóng ruột, Bác lại bí mật trở về Trung-quốc, và mời đại biểu ba phái đến Hương-cảng họp hội nghị. Đến dự hội có Bác và các đồng chí Hồ-Tùng-Mậu, Lê-Tản-Anh, Nguyễn-Đức-Cánh...

Để giữ bí mật, hôm thì mấy anh em giả đánh « ma chược » ở khách sạn, hôm thì đến sân vận động xem đá bóng. Sau mấy buổi bàn cãi sôi nổi, đến ngày 3 tháng 2 năm 1930, (vào dịp Tết âm lịch) ba phái đều đồng ý thống nhất thành *Đảng Cộng sản Việt-nam*. Mọi người đều vô cùng vui mừng, phấn khởi. Để chúc mừng Đảng ra đời, Bác đãi một bữa Tết Nguyên đán vừa tiết kiệm, vừa linh đình.

Bác nói: Từ năm 1918, Bác gửi cho Hội nghị Véc-xây (hội nghị hòa bình giữa các nước dự cuộc chiến tranh thế giới lần thứ nhất, họp ở Pháp) tám khoản yêu cầu của nhân dân Việt-nam, đến năm 1920 — vào Đảng Cộng sản Pháp, đến năm 1924 — dự Đại hội lần thứ năm của Quốc tế cộng sản và năm 1930 — dự cuộc thành lập Đảng Cộng sản Việt-nam, đó là những ngày sung sướng nhất trong đời Bác.

Từ đó, giai cấp công nhân Việt-nam có đảng tiên phong của mình, và ngay từ đầu Đảng đã nắm quyền lãnh đạo cách mạng. Tin mừng về việc thành lập một Đảng Cộng sản thống nhất làm cho cán bộ, đảng viên và nhân dân ta vô cùng phấn khởi, và từ đó cuộc vận động cách mạng ào ạt tiến lên từ Bắc đến Nam.

Sau đó, Bác sang Xiêm và Mã-lai... Trở lại Hương-cảng được ít lâu, thì bị đế quốc Anh bắt giam.

Nghe câu chuyện đến đây, chúng tôi rất hồi hộp. Nhưng xem đồng hồ vừa đúng 11 giờ. Cũng vừa gặp một con suối, quanh co với những tảng đá lộ nhô, nước chảy trong vắt, hai bên bờ có nhiều cây cỏ thụ rái bóng mát êm đềm như những bức màn khổng lồ. Thiên nhiên như tỏ ý ân cần mời khách đi đường tạm nghỉ bước. Bác cháu chúng tôi ăn xong cơm nắm, rồi với thú vị «màn trời chiếu đất» ngủ trưa một giấc ngon lành.

*
* *

Chúng tôi hồi hộp nghe Bác kể chuyện bị bắt ở *Hương-cảng* như sau :

Ngày xưa, giai cấp thống trị nước Anh có truyền thống đôi dãi «khoan hồng» với những người cách mạng nước ngoài. Ví dụ :

— Người thầy cộng sản của chúng ta là Các Mác bị chính phủ Đức đuổi ra khỏi nước, rồi bị chính phủ Pháp đuổi. Nhưng đến Luân-đôn thì chính phủ Anh để ông Mác ở yên suốt đời.

— Sau khi Công xã Pa-ri thất bại (1871), bọn phản động Pháp khủng bố dữ. Nhiều lãnh tụ Công xã lãnh nạn sang Anh, chính phủ Anh cũng để họ làm ăn yên ổn.

Tháng 7 năm 1903, Đại hội lần thứ hai của Đảng công nhân xã hội dân chủ nước Nga, họp ở Luân-đôn. Khi Đại hội hết tiền ăn, một người tư sản Anh đã cho Đại hội mượn tiền để tiếp tục khai hội.

Đối với những người cách mạng nước ngoài, chính phủ Anh chỉ đặt một điều kiện : « Các người tuyệt đối chớ động đến nội chính của nước Anh ».

Nhưng từ ngày Cách mạng tháng Mười thành công, cộng sản trở nên một phong trào mạnh trên thế giới,

thì giai cấp thống trị Anh không « dễ dãi » với những người cộng sản.

Bác nói tiếp : « Hoạt động cách mạng bí mật phải hết sức cẩn thận để tránh bị bắt. Nhưng đồng thời phải luôn luôn chuẩn bị sẵn sàng đối phó nếu không may mà bị bắt. Nếu bị bắt thì nguyên tắc bắt đi bắt dịch là : Thà chết chứ quyết không nói gì, làm gì có hại cho cách mạng ».

Năm 1931 là năm phong trào chống Nhật lên cao trong quần chúng nhân dân Trung-quốc, cũng là năm Quốc dân đảng và bọn đế quốc khủng bố tợn. Nhiều người cách mạng bị bắt ở Trung-quốc, ở Phi-líp-pin, ở Mã-lai, ở Hương-cảng... Các đồng chí Việt-nam như Hồ-Tùng-Mậu, Nguyễn-Thị-Minh-Khai, v.v., người thì bị bắt ở Hương-cảng, người thì bị bắt ở Thượng-hải, ở Quảng-châu...

Ngày 6 tháng 6 năm 1931, Bác bị bắt ở nhà số 186, phố Tam-lung (Cửu-long). Sau đó, cảnh sát Anh bí mật bao vây đây phố ấy suốt mấy tuần, hòng đặt « bẫy chuột » để bắt những đồng chí qua lại với Bác. Nhưng kết quả không bắt được ai. Gian nhà Bác ở thì bị chúng lật hết từng bức tường, từng viên gạch, dùng chất hoá học nghiên cứu, để tìm tài liệu bí mật. Nhưng cũng không tìm được gì.

Những người cách mạng Trung-quốc bị bắt ở Xiêm, Mã-lai, Phi-líp-pin và các nơi khác đều bị đưa về Hương-cảng. Đối với họ cũng như đối với những người cách mạng bị bắt ở Hương-cảng, đế quốc Anh chỉ giam giữ ít lâu, tra khảo lấy khẩu cung, rồi đuổi ra khỏi Cảng, chứ không phạt tù đầy.

Thật là «khoan hồng» ! Nhưng một khi bước chân xuống thuyền, (Hương-cảng là một hòn đảo, chung quanh là biển, muốn đi bất kỳ nơi nào khác, cũng phải đi thuyền), thì hầu hết những đồng chí được « trục xuất cảnh » đều

bị bọn đặc vụ Quốc dân đảng bắt ngay.

Bác vào nhà giam vài hôm, thì đồng chí Hồ-Tùng-Mậu bị đưa ra nhà giam để « trục xuất cảnh ». Nhân dịp đó, đồng chí Mậu báo cho luật sư Lô-dơ-bi (chủ nhiệm Công ty luật sư RUSS, của người Anh) biết tin Bác bị bắt, và nhờ ông ta giúp Bác.

Ông Lô-dơ-bi vào nhà giam gặp Bác và nói ông sẽ ra sức cãi hộ cho Bác.

Bác nói không có tiền để trả phí tổn cho công ty.

Ông Lô-dơ-bi nói : « Tôi biết ông là một lãnh tụ cách mạng Việt-nam. Tôi cãi hộ ông là vì danh dự chứ không nhất thiết chỉ vì tiền... »

Từ đó, vợ chồng ông Lô-dơ-bi hết lòng giúp đỡ Bác về đời sống trong nhà tù cũng như về vụ án kiện. Cũng do ông Lô-dơ-bi mà các đồng chí Pháp và Hội quốc tế Cứu tế đỏ biết rõ tình hình của Bác.

Được tin Bác bị bắt, thực dân Pháp ở Việt-nam vui mừng và hoạt động tợn. Chúng phái cả bảy mật thám sang châu chực ở Cảng. Chúng vận động chính phủ, tòa án và cảnh sát Anh dùng mọi cách để trao Bác cho chúng. Chúng phái tàu thủy chờ sẵn ở Cảng, nếu tòa án ký lệnh « trục xuất » là chúng tóm Bác đưa lên tàu chở về Việt-nam ngay. Chúng cho rằng lần này chúng sẽ thực hiện được lời đe dọa của quan thượng thư thuộc địa đã nói mười năm trước đây : tức là bẻ gãy những người cách mạng Việt-nam. Chính phủ Cảng cũng muốn bí mật trao Bác cho thực dân Pháp. Nhưng luật sư Lô-dơ-bi làm cho việc Bác thành ra công khai, và đòi Tòa án tối cao phải xét xử.

Một mặt do bọn thực dân Pháp tuyên truyền Bác là một người bôn-sê-vích cực kỳ nguy hiểm ; mặt khác, do công an Cảng vu cáo Bác có âm mưu lật đổ chính quyền

người Anh ở xứ này — thành thử dư luận cho rằng đây là một vụ án quan trọng nhất từ trước đến nay chưa từng có ở Cảng !

Từ tháng sáu đến tháng chín, tòa án họp 9 phiên. Mỗi phiên họp đều có cảnh sát vũ trang Anh và Ấn-độ gác khắp các cửa ra vào.

Trong các phiên tòa có nhiều quan chức cao cấp đến xem. Vai chính là :

- 2 vị chánh án và phó án,
- 2 vị công tố, thay mặt « Nhà vua » buộc tội,
- 2 vị luật sư cãi hộ cho Bác.

Các vị này đều mặc áo thụng đen và mang tóc giả theo lối đời xưa đời xưa. Trên bàn trước mặt mỗi vị có những chồng sách to tướng về luật lệ. Họ luôn luôn giở sách ra để dẫn chứng những lời họ trình bày. Thật là « nói có sách mách có chứng ! ».

Ông Lô-dơ-bi ngồi ở bàn và Bác ngồi trong vành lồng ngựa đều không được nói gì hết. Khi muốn trao đổi ý kiến với nhau hoặc với thầy kiện, thì chỉ viết tóm tắt trên một miếng giấy nhỏ.

Lý lẽ của các thầy kiện tóm tắt là :

1. Việc bắt giam Bác là *trái phép*, vì Bác bị bắt giam từ hôm 6 tháng 6 năm 1931, nhưng đến hôm 12 tháng 6, tổng đốc Anh mới ký lệnh chính thức cho phép bắt.

2. Người công chức lấy cung đã làm *trái phép* vì y đã hỏi Bác những điều ngoài khuôn khổ pháp luật đã quy định hỏi.

3. Buộc Bác phải đáp tàu Pháp đi về Đông-dương, tức là cố ý giao Bác cho Pháp để chúng giết Bác, thế là *trái phép*.

Hai điểm trên, chính phủ và công tố đã phải nhận sai lầm. Nhưng quan tòa và công tố vẫn quyết định đuổi

Bác về Đông-dương.

Ông Lô-dơ-bi chồng án lên « Hội đồng nhà vua », và nhờ luật sư Nô-oen Pơ-rít (Nowell Pritt) ở Luân-đôn cải hộ cho Bác.

Khoảng cuối tháng 1 năm 1933, gần Tết âm lịch, « Hội đồng nhà vua » xóa án và ra lệnh : Cho phép Bác tự do đi đâu thì đi, miễn là ra khỏi Hương-cảng.

Thế là thắng lợi bước đầu ! Nhưng đi đâu ? Đi thế nào cho thoát ? Nếu không khéo thì ra khỏi nhà giam sẽ rơi vào tay thực dân Pháp.

Bà Lô-dơ-bi nhờ một người bạn mua hai vé tàu thủy hạng nhất...

Hôm đó, một chiếc tàu nước ngoài (từ Hương-cảng qua Thượng-hải đi Nhật-bản) mới nhổ neo đi ra biển độ ba cây số thì được lệnh phải đỗ lại...

Chiếc ca-nô riêng của Tổng đốc Hương-cảng đưa một vị thân sĩ Trung-quốc vào một phòng hạng nhất trên chiếc tàu ấy...

Tàu đến Hạ-môn thì vừa đúng 30 tết âm lịch. Nhận lời mời của bầu bạn, vị thân sĩ Trung-quốc lưu lại ăn tết ở Hạ-môn.

Sau khoảng 20 tháng gian lao nguy hiểm, một lần nữa Bác lại thoát khỏi âm mưu của thực dân Pháp và tạm thời đánh lạc hướng của chúng.

Thắng lợi này phần rất lớn là nhờ sự hết lòng giúp đỡ của ông bà Lô-dơ-bi.

Tức tối vì không bắt được Bác, giận dữ đối với người Anh, các báo thực dân Pháp bịa đặt ra tin rằng : Bác mắc bệnh lao trong nhà lao Anh, và đã chết rồi.

Các báo Anh liền quật lại, đại ý như sau :

« Các anh là những người hèn hạ, ngậm máu phun

người. Các anh run sợ trước một người cách mạng Việt-nam nhưng không làm gì được. Người cách mạng đó đã được tòa án Anh tha rồi và đã xa chạy cao bay. Vì các người muốn bôi nhọ công lý và danh dự của người Anh, mà bịa đặt rằng người cách mạng đó chết là vì bị người Anh giam giữ. Sự thật là người Việt-nam ấy vẫn sống. Mà sự hy vọng vô lý của các anh thì chết rồi ».

Các báo Anh nói thêm : Việc người cách mạng Việt-nam được trắng án là một danh dự lớn cho luật sư Lô-dơ-bi và của công lý nước Anh. Nhưng thiên hạ cũng phải nhận rằng một người Việt-nam ấy được may mắn còn biết bao nhiêu người khác không được may mắn mà bị xử oan...

Nghe câu chuyện đến đây, anh em chúng tôi đều cảm thấy nhẹ nhàng cả người. Một lần nữa Bác lại thoát khỏi cơn nguy hiểm. Bác sĩ Chân liền hỏi :

« Thưa Bác, trong khi bị bắt giam, tình trạng tinh thần và vật chất của Bác thế nào ? »

Bác xem đồng hồ, nói : « Sáng nay, chúng ta đã đi được nửa đường rồi. Các chú xem có chỗ nào tốt, chúng ta nghỉ chân và ăn cơm, rồi Bác sẽ tiếp tục kể chuyện ».

Khám lớn Hương-cảng rất to rộng, gọi là ngục Vích-tô-ri-a. Vích-tô-ri-a là tên một vị vua đàn bà Anh nổi tiếng, trị vì 64 năm, thọ 82 tuổi (1819-1901).

Nhà giam Bác có ba tầng, mỗi tầng hai dãy xà lim. Cách xây dựng xà lim không xứng kích thước phổ thông chút nào ! Bể cao 3 thước tây, mà bề ngang chỉ hơn 1 thước, bề dọc không đầy 2 thước, bề rộng chỉ vừa một người nằm xiên xiên. Cao chót vót trên đầu tường chỉ có một cái cửa sổ nhỏ hình nửa mặt trăng lơ mờ, bị song sắt và lưới sắt bùng bít. Ban ngày, từ cửa sổ ấy ánh sáng lọt vào xà lim một cách rụt rè, bờ ngỡ. Cửa xà lim bằng

ván gỗ dày độ một gang tay và bọc sắt, ở chỗ cao ngang đầu người có một lỗ tròn, phía trong rộng phía ngoài hẹp, như một cái loa. Chỗ chỗ tên lính gác ngục (người Ấn-độ, người Xíc và người Anh) ghé mắt vào lỗ, xem xét tình hình người tù trong xà lim.

Mỗi ngày, tù được ra ngoài xà lim 15 phút, đi dạo quanh một cái sân hẹp. Bốn phía sân đều là nhà giam cao ngất ngều với những bức tường kín mít, âm u, người ta cảm thấy như đi dạo dưới đáy một cái giếng. Ngừng đầu lên thì chỉ trông thấy trời rộng bằng một chiếc khăn tay. Ở trong xà lim ngột ngạt, ra ngoài xà lim cũng vẫn ngột ngạt.

Mỗi ngày ăn hai bữa cơm gạo xay, một phần tư là thóc. Hôm nay, thức ăn bữa sáng có rau muống, bữa chiều có mắm thối hoặc cá ươn. Hôm sau, thay đổi « khẩu vị », bữa sáng có mắm thối hoặc cá ươn, bữa chiều có rau muống. Mỗi tuần được ăn một bữa tiệc : một phần cơm trắng cùng vài miếng thịt bò.

Cùng giam với Bác đều là những người bị bắt vì chính trị, những người phạm tội khác bị giam riêng. Dù cực khổ và có lẽ cái chết đã treo sau ót, những người tù cách mạng không hề tỏ vẻ lo sợ, họ vẫn vui cười như thường. Tối nào, đến giờ đi ngủ, họ cũng hát vang Quốc tế ca và nhiều bài hát cách mạng khác, bất chấp bọn lính gác ngục đe dọa la lối om sòm.

Đời sống vật chất trong nhà tù, tóm tắt là như vậy. Mấy tháng về sau, vì sức yếu và nhờ có ông Lô-dơ-bi vận động, Bác được đưa vào nhà thương, điều kiện ăn ở có dễ chịu hơn.

Khi bị bắt giam, trong tâm trạng chỉ có một điều là lo. Không phải lo số phận mình sau này sẽ ra sao, vì sẵn biết rằng kết quả cuối cùng chỉ có thể : hoặc là sẽ bị bọn thực dân thủ tiêu ; hoặc là sẽ thoát khỏi xiềng xích, trở

lại hoạt động cách mạng. Lo là lo những công việc mình làm chưa xong, ai sẽ tiếp tục làm thay ? Ít nhiều kinh nghiệm mình đã gom góp được, làm thế nào để truyền lại cho đồng chí khác ? Những mối manh và những địa điểm chỉ có mình biết, từ nay ai sẽ xây dựng lại ?... Đáng ta tuy mới thành lập, nhưng uy tín đã cao, đấu tranh đã mạnh, giai cấp công, nông đều trông vào sự dắt dìu của Đảng ; đồng thời bọn thực dân ra tay khủng bố, nhiều đồng chí bị bắt và bị hy sinh, nhiều tổ chức bị phá vỡ, từ nay công tác của Đảng sẽ tiến hành ra sao ? Ai sẽ hướng dẫn những đảng viên mới, những chiến sĩ mới, anh dũng có thừa nhưng kinh nghiệm còn thiếu ? Lo hết việc này, lại lo đến điều khác. Chỉ lo suông mãi không giải quyết được, cho nên :

Ngón ngang trăm mối bên lòng

Ngủ không yên giấc, ăn không ngon mồm

Lo chán lại đặt kế hoạch. Nếu được trở lại tự do, đối với công việc Đảng ta sẽ tăng cường điểm này, cuộc vận động công nhân và nông dân ta sẽ cải thiện chỗ ở, chỗ kia... Biết bao nhiêu là kế hoạch chủ quan, mình tự đặt ra, rồi mình lại tháo luan, bàn cãi với mình. Nếu người ngoài nhìn thấy vậy có thể cho Bác là đang trí, lảm càm. Sự thật là một người đang hoạt động sôi nổi, bỗng nhiên bị nhốt lại một mình trong một cái xà lim âm thầm kín mít, ngày này qua tháng khác không được nói năng gì với ai, không ai được nói năng gì với mình — trong hoàn cảnh đó, muốn cho khỏi đang trí thì chỉ có một cách là đặt ra chuyện mà lo tính và tính lo cho khuây khỏa và giữ cho đầu óc cứ hoạt động như thường.

Còn một cách tiêu khiển nữa là gây chiến tranh với rệp, hoặc là xem kinh thánh Cơ-đốc. Kinh thánh Cơ-đốc là một thứ sách được khuyến khích xem trong nhà tù. Dù sao, đối với công cuộc và tương lai của cách mạng hắc quyết không hề bị quan, luôn luôn lạc quan.

Hồi đó, ở khám lớn Vích-tô-ri-a có vài chuyện thú vị :

— Anh Lý bị án 7 năm tù (không rõ vì sao), còn 5 tháng nữa thì hết hạn. Lý được đưa vào làm (khổ sai) ở xưởng may áo của nhà tù. Ở xưởng này có một tên cai người Anh rất hung ác. Lý nói : « Ta quyết giết chết thằng ác ôn này, để anh em đỡ khổ với nó ». Một hôm, tên cai ấy đang đánh đá túi bụi một bạn tù, thì Lý cầm một chiếc kéo to thọc nó lòi ruột. Lý lại bị đưa ra tòa án và chịu thêm 7 năm tù nữa. Từ đó bọn gác ngục không dám lại gần Lý. Còn anh em tù thì đều gọi Lý là anh hùng.

— Cũng trong thời gian đó, Trịnh Quốc Dậu, con một Hoa kiều triệu phú, vì giành nhau một cô gái nhảy mà phạm tội giết người. Bị tổng vào khám Vích-tô-ri-a. Vì « công tử » không ăn được cơm gạo xay như mọi người tù khác, nó được phép nhận cơm ở nhà đưa vào. Cơm ở ngoài đưa vào thì phải kinh qua những người tù làm « coóc-vê » chuyển đến cho Dậu. Những người tù này nói với nhau : « Bớ ồ nó ăn sung mặc sướng nhiều rồi. Nhân dịp này chúng mình chia chút đỉnh cho anh em tù nghèo cùng nếm ». Thề là hầu hết nem, chả, vật lạ, của ngon không đến miệng Dậu. Dậu tức lắm nhưng không dám mở mồm.

— Anh em tù (đã thành án) bãi công, bãi thực để đòi cải thiện chế độ giam cầm. Chủ ngục dùng cách khủng bố, đánh đập thì tất cả mọi người khác la um sùm. Khi đêm khuya thanh vắng, họ cùng nhau kêu van : « Đói lắm trời ơi ! Khổ lắm trời ơi ! » làm chấn động cả khu phố. Muốn đầu dịu, chính phủ Hương-cảng bảo một nhóm thân sĩ Hoa kiều vào khám lớn khuyên dỗ anh em tù... Có vị thân sĩ khi đứng đằng xa thì nói to : « Anh em nên chấm dứt cuộc bãi công, bãi thực đi. Nhà nước sẽ đáp ứng những yêu cầu của các anh em... ». Nhưng khi đến

gần anh em tù, thì vị thân sĩ ấy nói khẽ : « Anh em cứ đấu tranh cho đến thắng lợi cuối cùng... ».

Những mẩu chuyện ấy cho chúng ta thấy rằng tình giai cấp và tình dân tộc ở đâu cũng có hoặc ít hoặc nhiều. Một mẩu chuyện nữa :

Khi Bác ở trong khám, nhiều « ông bà » người Anh có quyền thế dắt nhau vào xem, ý chừng họ muốn thấy mặt mũi « lạ lùng » của người bôn-sê-vích.

Khi Bác vào nhà thương, anh chị em nhân viên người Trung-quốc cũng đến xem, nhưng với một cách kín đáo, không sỗ sàng như người Anh.

Một hôm, cô y tá người Trung-quốc thường ngày chăm nom Bác, thú thỉ hỏi Bác một cách bí mật : « Chú này ! cộng sản là thế nào ? Chú làm cộng sản làm gì để bị bắt bỏ khổ thân ! » Cô ta biết cộng sản không phải là trộm cướp, buôn lậu, giết người ; thế thì cộng sản là gì và vì sao mà bị bắt giam, điều cô ta không hiểu được !

Bác trả lời : « Nói tóm tắt, cộng sản là làm cho ai cũng sung sướng và bình đẳng, không ai bóc lột và đè nén ai. Ví dụ : Cộng sản muốn làm cho chị em cô không phải mang cổ xanh suốt đời và suốt đời không bị người mang cổ đỏ sai khiến. (Cổ áo đỏ là y tá trưởng người Anh ; cổ áo xanh là những nữ y tá người Trung-quốc) ».

Cô y tá giương to cặp mắt nhìn Bác và nói « Thế ạ ? ».

*
* *

Ở Hạ-môn ít lâu, Bác đi tàu thủy lên Thượng-hải. Đến Thượng-hải hôm trước, hôm sau xem báo thì thấy tin : « Hôm qua, những tàu biển cập bến tô giới Pháp đều bị nhà chức trách lục soát rất kỹ... ».

Hừ via ! Ở Thượng-hải, bọn Quốc dân đảng cũng khủng bố gắt gao. Để che mắt bọn mật thám, Bác phải tiếp tục

giữ bộ điều như một vị thân sĩ, mặc áo quần thật sang, ở khách sạn thật sang, nhưng đến tối thường khóa cửa phòng lại, rồi ăn khoai trừ bữa và tự giặt lấy áo quần...

Mùa thu năm 1933, được tin có một đoàn đại biểu từ châu Âu sắp sang các nước Viễn Đông tuyên truyền chống chiến tranh đế quốc. Đoàn gồm có một người quý tộc Anh, một đại biểu quốc hội nước Bỉ, một nhà văn người Pháp (là đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê). Tin tức này làm cho Bác mừng rỡ nhẹ cả người.

Bác đến Thượng-hải đã lâu mà vẫn chưa bắt được liên lạc.

Đối với người cách mạng, không gì khổ tâm bằng đã không hoạt động được, lại mất liên lạc với đoàn thể lâu ngày. Điều đó làm cho người cách mạng đêm ngày cảm thấy vô cùng cô độc linh đình.

Đoàn đại biểu hoà bình đến Thượng-hải bị chính quyền Quốc dân đảng và tất cả người da trắng ở thành phố này tẩy chay. Khi tàu sang đến Nhật, cũng bị chính phủ Nhật cấm không cho lên bờ!

Ở Thượng-hải, bà Tống Khánh Linh (vợ góa cụ Tôn Trung Sơn) đã bí mật tổ chức một cuộc mít-tinh cho đoàn nói chuyện.

Bác viết thư cho đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê. Thư này bỏ vào trong một thư khác cho một người bạn, nhờ chuyển hộ.

Người bạn này (Bác chỉ quen biết sơ thôi) có uy tín lớn cho nên Quốc dân đảng và bọn đế quốc ghét lắm, nhưng chỉ phái đặc vụ bao vây dò xét, chứ không dám bắt bớ, giam cầm.

Bác ăn mặc thật sang, thuê một chiếc xe hơi thật sang, đi đến nhà người bạn ở trong *tô giới Pháp*, gõ cửa, trao bức thư, rồi đi ra ngay. Lúc trở về, thấy cảnh sát Pháp

chặn các khu phố lục soát người đi đường. Người lái xe tỏ vẻ ngập ngừng... Bác bảo: «Cứ đi!». Chắc là vì chiếc xe rất sang, cho nên không bị chặn lại khám xét... Một lần nữa, hứ vĩa!

Chiều tối hôm sau, Bác gặp đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê ở một địa điểm kín đáo. «Muôn dặm quê người gặp bạn thân!» Cả hai người vô cùng mừng rỡ, vừa cảm động nghẹn ngào...

Hai anh em siết chặt tay nhau mà nói chuyện.

Bác nói cho đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê biết hoàn cảnh khó khăn của mình.

Đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê nói cho Bác rõ tình hình phong trào cách mạng:

Ở Việt-nam từ ngày phong trào Xô-viết Nghệ — Tĩnh anh dũng, thực dân Pháp cực kỳ hoảng sợ và thẳng tay khủng bố hết sức dã man. Nhiều làng mạc bị san phẳng. Nhiều đồng chí bị hy sinh. Nhiều tổ chức bị tan vỡ...

Tháng ba 1931, trong lúc Trung ương Đảng bí mật họp hội nghị ở Sài-gòn, Ngô-Đức-Tri bị bắt và phản bội. Vì nó khai mà đồng chí Trần Phú và nhiều đồng chí khác bị bắt. Suốt sáu tháng bị tra tấn dã man, tháng chín năm ấy đồng chí Trần Phú đã chết trong nhà tù.

Tuy phong trào tạm thời bị xuống thấp, nhưng sự hy sinh oanh liệt của cán bộ và đảng viên đã làm cho ảnh hưởng và uy tín Đảng không ngừng lên cao. Tên bộ trưởng thuộc địa Pháp đã công khai nhận rằng «Hoạt động của Đảng Cộng sản nguy hiểm cho Pháp gấp mấy lần cuộc bạo động của Quốc dân đảng»...

Từ cuối năm 1931 đến nay (mùa thu 1933), do sự cố gắng phi thường của các đảng viên và lòng hăng hái của nhân dân, nhiều chi bộ Đảng và nhiều cơ sở quần chúng dần dần được tổ chức và hoạt động lại.

Tình hình thế giới thì thế này : một bên là chủ nghĩa tư bản lâm vào khủng hoảng trầm trọng, đã phải đi đến con đường tối phản động là chủ nghĩa phát-xít. Một bên là giai cấp công nhân các nước đấu tranh ngày càng hăng. Nhân dân lao động Liên-xô thất lưng buộc bụng để xây dựng chủ nghĩa xã hội, đã thu được nhiều thắng lợi lớn... Nói tóm lại, tuy cách mạng gặp khó khăn không ít, nhưng tiền bộ cũng rất nhiều...

Đã ba năm không hay không biết gì hết, hôm nay được đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê cho biết những tin tức đó, lòng Bác băng khuâng vừa thương xót, vừa vui mừng. Vui mừng, vì sau những cuộc thử thách cực kỳ ác liệt, Đảng ta đã tỏ ra cứng cáp về đường lối chính trị và Đảng dần dần khôi phục lại lực lượng của mình. Đồng thời phong trào cách mạng trên thế giới đang tiến lên, thành trì của cách mạng thế giới là Liên-xô đang xây dựng chủ nghĩa xã hội thắng lợi.

Thương xót, vì nhiều người con ưu tú của Đảng và của nhân dân — như đồng chí Trần Phú và nhiều đồng chí khác đã bị hy sinh.

Đồng chí Trần Phú là một trong những thanh niên đầu tiên sang học ở ban huấn luyện chính trị tại Quảng-châu, rồi tham gia hội « Thanh niên cách mạng đồng chí », và được giới thiệu đi học ở Mát-xcơ-va một thời gian. Vào khoảng tháng tư 1930, đồng chí Trần Phú trở lại Trung-quốc gặp Bác bàn bạc công việc Đảng, rồi về nước hoạt động. Tháng mười 1930, Trung ương họp hội nghị lần thứ nhất chính thức bầu đồng chí Trần Phú làm Tổng bí thư đầu tiên của Đảng. Là một người rất thông minh, hăng hái và cần cù, đồng chí Trần Phú đã làm được nhiều việc quan trọng cho Đảng tuy chỉ hoạt động được non một năm (từ ngày về nước đến ngày bị bắt).

Mấy hôm sau khi gặp đồng chí Vay-ăng Cu-tuya-ri-ê,

thì Bác chấp được liên lạc với đoàn thể. Nỗi vui mừng lúc đó không thể tả được.

Ba năm lưu lạc, linh đình,

Nay đã trở lại trong đại gia đình công nông !

*

* *

Tháng bảy 1935, Quốc tế cộng sản họp Đại hội lần thứ bảy. Đến dự Đại hội có đại biểu 65 đảng cộng sản. Đảng ta có đồng chí Lê-Hồng-Phong và Nguyễn-Thị-Minh-Khai là đại biểu chính thức, Bác với danh nghĩa đại biểu tự vấn ¹.

Ở Đại hội, đồng chí Đê-mi-tơ-rốp (Đimitrov) — Bí thư Ban chấp hành trung ương của Quốc tế cộng sản — đọc báo cáo chính trị, phân tích sâu sắc tình hình thế giới lúc bấy giờ: Bọn phát-xít ngày càng điên cuồng. Nguy cơ chiến tranh ngày càng khẩn cấp. Để lãnh đạo giai cấp công nhân đấu tranh thắng lợi, nhiệm vụ của các đảng cộng sản là phải lập một mặt trận thống nhất nhân dân thật rộng rãi, bao gồm các đảng phái, các đoàn thể, các phân tử có xu hướng yêu hòa bình, chống chiến tranh, chống phát-xít. Đồng thời, Đại hội kêu gọi nhân dân các nước ra sức giúp đỡ những dân tộc đang đấu tranh chống chủ nghĩa đế quốc để giành lại độc lập tự do.

Đồng chí Đê-mi-tơ-rốp (sinh năm 1882, mất năm 1949, thọ 67 tuổi), là lãnh tụ Đảng Cộng sản Bun-ga-ri, đồng thời là lãnh tụ phong trào công nhân quốc tế.

Năm 20 tuổi, đồng chí tham gia Đảng « công nhân xã hội chủ nghĩa » Bun-ga-ri. Trong thời kỳ hoạt động bí mật, đồng chí đã bị bắt giam nhiều lần và hai lần bị kết án tử hình vắng mặt. Năm 1925, cùng với các đồng

¹ Theo tài liệu của Viện nghiên cứu chủ nghĩa Mác — Lê nin trực thuộc Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Liên-xô ghi rõ bằng tiếng Pháp « Titre consultatif ». (B.T.)

chí Trung ương khác, đồng chí Đê-mi-tơ-rôp lãnh đạo cuộc khởi nghĩa, tuy không thành công, nhưng đã có ảnh hưởng to lớn là thức tỉnh giai cấp công nhân Bun-ga-ri.

Năm 1933, đồng chí bị bắt ở Đức. bọn phát-xít tìm đủ mọi cách để buộc tội. Nhưng đồng chí đã gan dạ vạch trần tội ác của chúng trước tòa án Lép-dích (Leipzig). Công nhân khắp các nước đều tổ chức biểu tình ủng hộ đồng chí. Chính phủ Liên-xô can thiệp mạnh mẽ để bảo vệ đồng chí. Do đó, đồng chí Đê-mi-tơ-rôp đã thoát khỏi xiềng xích phát-xít và được trở về Liên-xô.

Năm 1935, đồng chí được bầu làm Tổng bí thư Quốc tế cộng sản, và giữ chức ấy đến năm 1943.

Trong cuộc đại chiến thế giới thứ hai, Bun-ga-ri bị Đức chiếm đóng. Khi Hồng quân Liên-xô tiến vào Bun-ga-ri, thì đồng chí Đê-mi-tơ-rôp cùng Trung ương Đảng lãnh đạo nhân dân lật đổ chính phủ phát-xít thân Đức, và lập nên chế độ dân chủ nhân dân. Trong cuộc tổng tuyển cử, đồng chí được bầu làm Thủ tướng đầu tiên của nước Cộng hòa nhân dân Bun-ga-ri.

*

* *

Lần trước, năm 1925, Bác rời Liên-xô đi sang Trung-quốc. Lúc đó, nhân dân Liên-xô ai nấy đều thất vọng buồn để xây dựng nước nhà. Về tinh thần, ai cũng hăng hái phấn khởi, nhìn về hạnh phúc mai sau. Nhưng về đời sống vật chất thì đang rất eo hẹp. Nhà ở, áo mặc, lương thực, mọi thứ đều phải hạn chế nghiêm ngặt. Bác nhớ hồi đó người Liên-xô đàn ông không ai đeo cơ-ra-vát. Đàn bà ăn mặc rất giản đơn, thường chỉ dùng một vuông khăn đỏ buộc đầu, thay cho mũ. Thanh niên thì tự động cầm uông rượu, cầm hút thuốc, cầm nháy dăm...

Lần này, năm 1935, Bác trở lại Liên-xô, tình hình đã khác hẳn. Trong 10 năm qua nhân dân Liên-xô đã tiến những bước khổng lồ. Đời sống về mọi mặt đã tiến bộ

nhiều lắm.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng bôn-sê-vích, kế hoạch 5 năm lần thứ nhất đã hoàn thành vượt mức, kế hoạch 5 năm lần thứ hai đã bắt đầu. Ngay vài năm đầu, công nghiệp và thương nghiệp đã hoàn toàn xã hội chủ nghĩa, 75% nông hộ đã vào hợp tác xã (nông trang tập thể), chiếm 85% diện tích trồng trọt-lương thực.

Nhờ sản xuất mọi thứ đầy đủ, cuối năm 1934 đã bỏ luật hạn chế mua sắm các thứ ăn mặc. Phải nhớ rằng sau cách mạng thành công đã 17 năm, mới bỏ được hạn chế. Chỉ một điều đó đủ thấy những khó khăn lớn và quyết tâm vượt khó khăn của Liên-xô, lúc đó chỉ một mình là nước xã hội chủ nghĩa, bốn bề bị các nước đế quốc bao vây. Thắng lợi đó là do chí khí hăng hái lao động quên mình của nhân dân Liên-xô. Trong cuộc thi đua xã hội chủ nghĩa, hơn 5 triệu công nhân và thanh niên là « đội viên đột kích ». Phong trào Xta-kha-nôp ăn sâu, lan rộng khắp mọi ngành, mọi nghề. Xta-kha-nôp là tên một người công nhân mỏ đầu tiên đào được 102 tấn than trong một kíp, vượt mức 13 lần. Về sau, nhiều người còn đạt mức cao hơn nữa.

Trong kế hoạch 5 năm lần thứ hai; Nhà nước quy định tăng năng suất lao động 62%, nhưng công nhân đã tăng năng suất đến 82%. Nhờ vậy mà kế hoạch đã hoàn thành vượt mức trước thời hạn 9 tháng. So với trước chiến tranh (1913), tổng sản lượng công nghiệp tăng gấp 7 lần. Về nông nghiệp, thì số hộ xã viên nông trang tập thể chiếm 93% tổng số nông hộ và 99% tổng số ruộng đất.

Nói tóm lại, từ một nước nông nghiệp lạc hậu, Liên-xô đã trở nên một nước hùng mạnh có công nghiệp tiên tiến và nông nghiệp tập thể.

Kinh tế tiến lên, thì thành phần trong xã hội cũng thay đổi, pháp luật cũng do đó mà thay đổi. Cho nên

cuối năm 1936, Xô-viết tối cao đã ban hành *hiến pháp mới*, một hiến pháp dân chủ nhất trên thế giới.

Trước kia, Bác rất quen thuộc Mát-xcơ-va. Nhưng lần này trở lại Mát-xcơ-va có hơi ngỡ ngàng vì cái gì cũng đổi mới. Nhà cửa, đường sá... cho đến báo chí cũng đều đổi mới. Những em nhi đồng Bác quen biết trước nay đều là chiến sĩ Hồng quân hoặc là sinh viên đại học. Những bạn Cô-mô-xôn (thanh niên cộng sản) nay đều là bác sĩ, công trình sư... và đều được vinh dự vào Đảng. Lúc đó, Đảng bôn-sê-vích có hơn 2 triệu 80 vạn đảng viên.

*
* *

Từ sau năm 1930, tình hình thế giới ngày càng khẩn trương, nó giống như một chuỗi bom nổ chậm khổng lồ, liên tiếp nổ năm này sang năm khác.

— 1931, phát-xít Nhật-bản xâm chiếm miền Đông Bắc Trung-quốc và lập ra cái gọi là « Nước Mãn-châu ».

— 1933, lũ quý khát máu phát-xít Hít-le cướp chính quyền ở Đức. Chúng thẳng tay đàn áp phong trào cách mạng trong nước và ra sức chuẩn bị chiến tranh.

— 1935, phát-xít Ý xâm lược nước A-bi-xi-ni (ở châu Phi).

— 1936, bọn phát-xít Đức và Ý giúp tên phát-xít Phơ-răng-cô (Franco) đánh cách mạng Tây-ban-nha.

Cũng trong năm ấy, phát-xít Đức, Ý, Nhật ký hiệp định « *Liên minh chống cộng* ». Về sau liên minh này bị đập tan.

— 1937, quân đội phát-xít Nhật đánh chiếm thêm các tỉnh Trung-quốc.

— 1938, hòng xoa dịu phát-xít Đức — Ý và ngấm ngầm khuyến khích chúng quay mũi nhọn chiến tranh

sang phía Liên-xô, hai chính phủ Anh và Pháp ký với chúng một bản hiệp định ở thành phố Mui-ních (Munich, Đức), nhượng bộ chúng về mọi mặt.

— Liên sau đó, phát-xít Đức chiếm nước Áo.

— 1939, phát-xít Đức chiếm nước Tiệp-khắc... Rồi bắt đầu đánh Pháp và Anh. Đế quốc Anh và Pháp đã lâm to. Những tướng dùng chính sách nhân nhượng thì bọn phát-xít Đức — Ý sẽ nể nang họ, nào ngờ khi chúng có dịp thì chúng choáng ngay vào đầu Anh và Pháp.

— 1940, chỉ trong mấy tuần Pháp đã mất thủ đô Pa-ri và một nửa nước, và phải quỳ gối đầu hàng; Anh thì bị máy bay Đức bắn phá tàn hoang làm cho « thất điên, bát đảo ». Phát-xít Đức chiếm được các nước Tây Âu, rồi quay sang chinh phục các nước Đông Âu.

Bên châu Á, thì phát-xít Nhật chiếm hết cả Trung-quốc (vì Tưởng Giới Thạch chỉ lo « diệt cộng » chứ không lo chống Nhật); bắt cả thực dân Pháp ở Đông-dương, đuổi thực dân Anh khỏi Hương-cảng, Miến-điện, Mã-lai, đuổi thực dân Mỹ và chiếm lấy Phi-líp-pin...

— 1941, bọn phát-xít Đức — Ý — Nhật đã khoe khoang :

Tung hoành châu Á, châu Âu...

Dọc ngang nào biết trên đầu có ai !

Với sức người sức của chúng đã cướp được ở các nước kia, với chủ quan điên rồ tưởng rằng chúng là « vô địch », tháng sáu 1941, phát-xít Đức bất thành linh tiến công vào Liên-xô, chúng gọi là « chiến tranh chớp nhoáng ».

Trước tình hình đó, những người yêu bóng vía đều lung lay, nhản mặt, thờ dài, bi quan, thất vọng. Họ kêu rêu : « Ôi, thôi rồi ! Phát-xít mạnh quá, chắc chúng sẽ thắng thôi !... » Song những người cách mạng chân chính, trông rộng, thấy xa, thì không hề bi quan chút nào. Họ

nói một cách chắc chắn : « Liên - xô nhất định sẽ thắng! ».

Cách Bác đi đường là như thế này : Buổi sớm, cố gắng đi cho quá một nửa đường, buổi chiều thì đi thong thả, hễ nơi nào có phong cảnh đẹp thì nghỉ lại vài phút để ngắm nghía ; và nếu có dịp thì nói chuyện với đồng bào.

Nhân lúc tạm nghỉ, tôi mạnh dạn nói : « Thưa Bác, chúng cháu chỉ biết chung chung rằng phát-xít là hung ác, nhưng chúng hung ác thế nào thì không rõ » ... Bác nói:

Phát-xít là một hình thức phản động nhất, hung ác nhất của chuyên chính tư bản đế quốc. Vì chúng không thể thống trị bằng cách giả nhân giả nghĩa, giả dân chủ như thời xưa nữa. Chúng khủng bố một cách cực kỳ ghê tởm, cực kỳ dã man tất cả những người và những đoàn thể tiên bộ, dân chủ và yêu chuộng hòa bình. Chúng đặt ra cái thuyết « nòi giống » : người Đức là nòi giống cao quý, trời sinh ra họ để trị vì thiên hạ. Người các nước khác đều là nòi giống đê hèn, phải chịu phát-xít Đức thống trị. Người *Do-thái* là nòi giống ma quỷ, phải tiêu diệt cho kỳ hết ! Chủ nghĩa phát-xít đã gây ra chiến tranh thế giới lần thứ hai, đã giết chết hơn 30 triệu người, thiêu hủy hàng nghìn thành phố và hàng vạn làng mạc. Biết bao nhiêu là tài sản quý báu do lao động và trí tuệ của nhân dân từ nhiều thế kỷ xây dựng nên bị phá hoại sạch. *Hơn 6 triệu người Do-thái đã bị chúng thiêu chết.*

Do-thái là một dân tộc ở rải rác khắp các nước phương Tây, nổi tiếng tiết kiệm và buôn bán giỏi. Ngay lúc bắt đầu chiến tranh, Him-le (tên giúp việc số một của Hít-le) ra lệnh cho quân đội phát-xít Đức : « Bắt được người *Do-thái* thì giết sạch ».

Nếu bắn thì phải tốn nhiều đạn và nhiều công, chúng bèn bày ra cách *thiêu*. Ở nhiều nơi tại nước Đức, và các nước bị chiếm, chúng xây dựng những lò *hơi ngạt*. Đánh chiếm đến đâu, chúng cướp hết của cải và *bắt hết* người *Do-thái* đến đó. Bất kỳ gái trai già trẻ, bất kỳ nông công thương, chúng lừa họ hàng nghìn hàng vạn người chống chắt lên xe lửa, khóa chặt cửa xe lại, rồi chở đến những nơi có lò *thiêu*. Dù đường xa, xe chạy suốt năm, ba ngày, họ cũng không được ăn uống gì hết. Khi đến nơi, đã có nhiều người chết đói, chết *ngạt*... Chúng chọn một số người có sức khỏe để bắt đi làm khổ sai ở các nhà máy và các đồn điền Đức. Vì đói rét và bị đánh đập tàn nhẫn, sau vài tháng nếu không chết mòn chết mỏi thì cũng kiệt sức không lao động được nữa, họ cũng bị đưa đến lò *thiêu*.

Đại đa số người *Do-thái* bị *thiêu* ngay.

Trước khi bước vào lò *thiêu*, họ phải cạo trọc hết. Áo quần, giày dép của họ được bọn phát-xít chọn lọc sắp xếp từ tề để gửi về Đức.

Mỗi lần mỗi lò *thiêu* được độ 800 người. Người vào xong rồi, cửa lò khóa lại, *hơi ngạt* mở ra. Sau mười phút hấp hối quay cuồng, mọi người chết queo hết.

Chúng đưa xác chết ra, chúng cắt lấy tóc đàn bà chôn về nhà máy dùng làm dây thừng hoặc độn nệm. Chúng khám miệng thầy chết để nhổ lấy răng vàng. Chúng chọn những thầy người béo lầy mỡ nẫu đầu, nẫu xà phòng. Thầy người gầy thì chúng đốt làm phân bón ruộng... Nói tóm lại, bọn phát-xít giết người một cách rất « khoa học ». Chúng tính ra bình quân mỗi người bị *thiêu* chết đưa lại cho chúng 1.631 đồng mác (tiền Đức).

Chỉ một lò *thiêu* ở Biêc-cơ-nao (Birkenau), mỗi ngày *thiêu* chết 24.000 người *Do-thái*, từ đầu năm 1942 đến giữa năm 1944, hơn 2.110.000 người *Do-thái* đã bị *thiêu*

chết ở lò này!

Tóm lại, chủ nghĩa phát-xít là hung tàn, bạo ngược, xấu xa như thê đó.

*
* *

Mùa đông năm 1938, Bác trở lại Trung-quốc.

13 năm trước đây, lần đầu tiên Bác đến Trung-quốc, và lần này Bác lại đến Trung-quốc, hai hoàn cảnh khác nhau xa, về mọi mặt.

Lần trước, Bác đến Quảng-đông. Lần này Bác đến Thiểm-bắc.

Lần trước, bọn quân phiệt đang đánh nhau lung tung. Lần này, nhân dân Trung-quốc đang chiến tranh chống phát-xít Nhật.

Lần trước, Đảng Cộng sản mới ra đời, lực lượng chưa có mấy. Lần này, Đảng Cộng sản đã mạnh mẽ và có nhiều kinh nghiệm lắm.

Cuối năm ngoái (1937), Đảng Cộng sản lập lại *Mặt trận thống nhất*, lại hợp tác với Quốc dân đảng để cùng nhau chống giặc Nhật. Do đó, Hồng quân đổi tên là *Bát lộ quân* và *Tân tứ quân*. Đối với vấn đề nông dân, thì chính sách của Đảng trong thời kỳ kháng chiến là thực hành *giảm tô giảm tức*, tạm thời không tiếp tục cải cách ruộng đất...

Hôm đầu tiên Bác đến Tây-an được các lão đồng chí hoan nghênh nhiệt liệt. Mà cũng là hôm đầu tiên phải « chạy máy bay » Nhật đến ném bom.

Tây-an là một thành phố cổ nhiều di tích lịch sử xưa cũ hơn ba, bốn nghìn năm, và có nhiều phong cảnh xinh đẹp. Nhưng trong hoàn cảnh chiến tranh, có thời giờ đâu, có tâm trạng đâu mà đi xem! Tuy vậy, Bác vẫn thấy được

một điều lạ : rất nhiều chim quạ đen. Lúc trời gần tối có hàng chục vạn con quạ từ bốn phương bay đến, đổ kín các mái nhà và ngọn cổ thụ trong công viên. Sáng sớm chúng xuống đổ kín mặt đất, nháy nhót và kêu quạc quạc âm lên như cãi nhau, rồi từng nhóm, từng nhóm kéo nhau bay mỗi nhóm một phương trời. Trông thấy bầy quạ, Bác nhớ lại câu ca dao :

Quạ nào mà chẳng đen lông,

Địa chủ nào mà tốt với bản cổ nông bao giờ ?

Ở Tây-an vài hôm, rồi đi Diên-an. Bác cùng mấy đồng chí Trung-quốc phụ trách « hộ tống » mấy ngày chiếc xe chở vài rách (mua về để bện dép) đến Diên-an. Xe này không phải là xe hơi mà cũng không phải là xe bò, vì nhiều khi phải dùng một ngựa, một lừa và một trâu cùng kéo! Mỗi ngày chỉ đi được vài chục cây số. Tối đến, trọ ở nhà nông dân; tiền phòng ngủ và tiền ăn (ăn miễn, ăn nhiều ít tùy ý) chỉ tốn 2 hào. Đi đúng đỉnh chậm chạp như thế có hơi mệt. Nhưng lại thấy được nhiều điều thú vị.

Trên đường, gặp nhiều nhóm thanh niên, trai có, gái có, số đông là trí thức, từ các nơi lũ lượt kéo nhau đi Diên-an. Phần thì vì không quen lao động, phần thì vì đi bộ đã nhiều ngày, lắm người mỏi mệt, hầu như phải lê từng bước. Nhưng họ hướng về Diên-an, trung tâm cách mạng, như các tín đồ hướng về « đất thánh ». Họ quyết vượt mọi gian khổ, đi cho đến nơi. Họ chia thành từng nhóm, giúp đỡ lẫn nhau. Hai bên đường, trên gốc cây và tảng đá, thường có những khẩu hiệu viết bằng phấn hoặc bằng than : « Anh chị em ơi ! Gắn liền X... rồi ! Cố gắng lên thôi !... ».

Bác có gặp một nhóm thanh niên Hoa kiều đi bộ từ Xiêm về. Bác thân mật nói chuyện và bảo họ : Lấy nước đá bóp chân cho đỡ mỏi ; vừa đi đường vừa kể chuyện

hoặc ca hát cho khuây khỏa...

Từ Tây-an đến Diên-an có nhiều vùng «xôi đỏ»: Những huyện «trắng» thuộc Quốc dân đảng. Những huyện «đỏ» thuộc về ta. Cũng có huyện nửa trắng nửa đỏ, ở đây, vì huyện trưởng thường là «trắng», mọi việc dân cứ tìm đến cán bộ đỏ, cho nên «quan huyện» rất nhàn hạ như câu hát:

Chiều chiều quan huyện ra câu.

Cái ve, cái chén, cái bầu sau lưng.

Thanh niên học sinh các nơi tìm vào Diên-an, lúc đi qua vùng trắng, có khi bị bọn Quốc dân đảng bắt cóc làm mất tích.

Ở vùng trắng, dọc đường thường có lính Quốc dân đảng cầm súng gác. Ở các trạm vùng đỏ, do nông dân, hoặc thanh niên, phụ nữ, đôi khi các em nhi đồng cầm dao dài ngủ đỏ canh phòng.

Một buổi trưa trời nắng, Bác đang nghỉ trong một cái quán. Khi cơm mới sôi thì chị nhà hàng hồi hả mang nồi chạy ra sau vườn. Ngoài đường phố, một toán lính Quốc dân đảng đang khệnh khạng kéo đi. Sau mười phút, bà chị lại hăm hở mang nồi cơm về. Bác hỏi: «Cơm đang sôi, sao thím mang chạy?» Chị nhà hàng khẽ trả lời: «Các đồng chí mới đến không biết. «Chúng» ăn đã không trả tiền thì chớ, «chúng» còn đánh đập người ta nữa là khác!».

«Chúng» tức là bọn binh sĩ Quốc dân đảng. Dân gian ở đây có câu: «Nhất binh, nhì phi, vợ vét thật kỹ, nhất phi nhì binh».

Cùng trên một đường phố ở thị trấn H., *Bát lộ quân* và Quốc dân đảng đều có đặt trạm mộ lính mới. Bên trạm «Bát lộ» thì người đến đăng ký đông kìn kịt. Bên trạm «Quốc dân» thì chẳng có ai vào, tên trạm trưởng bèn

nghĩ ra một diệu kế — nó trang hoàng trạm nó giống hệt như trạm «Bát lộ». Kết quả có người vào ngay. Nhưng người vào rồi người lại ra, ra để đi vào trạm «Bát lộ»... Hơn nữa, nhiều lính Quốc dân đảng bí mật trốn theo Bát lộ quân...

Nhìn qua những việc nhỏ bé, người ta cũng thấy rõ lòng dân hướng về ai.

Đi bộ một tuần thì đến Diên-an.

Diên-an là một thị trấn thường, ở địa phận núi, nhà cửa không nhiều lắm, nhưng số người lại rất đông. Đại đa số ở nhà «hầm» tức là xuyên núi đất thành những tổ tò vò khổng lồ, hàng chục người ở được. Nhà hầm có cái ưu điểm là mùa đông thì ấm, mùa hè thì mát. Những dãy nhà hầm theo chân và sườn núi. Học sinh và bộ đội ở nhà hầm. Các đồng chí lãnh tụ Đảng và chính phủ cũng ở nhà hầm.

Bác nói: Đến Diên-an, trong lòng rất phấn khởi, nhưng không khỏi ngỡ ngàng ít nhiều. Thí dụ: Lúc đầu không phân biệt được ai là bộ đội, ai là học sinh, ai là chỉ huy, ai là cán bộ, thậm chí không phân biệt được ai là đàn ông, ai là đàn bà! Thật vậy! Vì mọi người đều ăn mặc gọn gàng và một kiểu như nhau: áo quần nhuộm màu chàm, và giày vải... Mấy ký giá nước ngoài đã tặng đồng chí Chu Đức cái danh hiệu «Hỏa đầu phu tướng quân», vì Chu tổng tư lệnh cũng mặc như người nấu bếp.

Ăn thì mỗi ngày hai bữa cơm gạo *mạch* với ca-rốt và củ cải. Lúc đầu, Bác chưa quen, ăn không được. Nhưng vài hôm sau dần dần ăn được, vì như câu tục ngữ nói: «Đói, thì muối cũng ngon».

Cứ cách mười hôm lại có một bữa «ca xôi» (thêm rau). Các «anh nuôi» khéo tiết kiệm. Khoảng 10 ngày cộng lại một lần, tiết kiệm được bao nhiêu đều dùng vào

« ca xôi » : Cơm trắng với cá, thịt, vịt, gà... như một bữa tiệc to.

Về mặt vật chất, Diên-an là một nơi cực kỳ giản đơn, chất phác, khắc khổ. Về mặt tinh thần thì Diên-an là một « Trời đất tự do » cực kỳ vui vẻ, sôi nổi, phấn khởi, khẩn trương. Ai cũng tăng gia, ai cũng học tập.

Trường học to nhất là trường « Kháng đại » (Kháng Nhật quân chính đại học), trong mấy năm đã đào tạo 20 vạn cán bộ quân sự và chính trị. Nhà trường trống rỗng, không ghế không bàn. Khi lên lớp, mỗi học sinh mang theo một cái ghế con con để ngồi ; khi ghi chép thì học sinh kê sách lên đầu gối mà viết.

Lúc đó Diên-an là nơi tổng chỉ huy của 18 vạn quân đội cách mạng và 8,9 khu giải phóng ở Hoa Bắc và Hoa Trung. Một không khí bông bột lạ thường bao trùm tất cả mọi người và biểu lộ ra trên nét mặt của mỗi một người. Đoàn kết, phấn đấu, thắng lợi — đó là chí khí của Diên-an, nó thật xứng đáng với cái tên vẻ vang mà nhân dân Trung-quốc tặng cho nó : « Thánh địa cách mạng »

Gần Diên-an có mấy di tích lịch sử nổi tiếng : Lăng Hoàng đế (Hoàng đế là tên một vị vua có công đức với dân, cách đây khoảng 5.000 năm) ; « Đổ Phủ xuyên » là con suối mà đời xưa đại thi sĩ Đỗ Phủ thường đi đến ; có Bửu-tháp trên núi Gia-lăng. Khi đi gần Cam-tuyền, Báo nhớ lại câu : « Khói Cam-tuyền mờ mịt thức mây » trong *Chinh phụ ngâm* nổi tiếng.

Vội đi Hoa Nam cho gần nước ta hơn, Bác chỉ ở Diên-an hai tuần, rồi trở lại Tây-an. Lần này đi cùng năm chiếc xe hơi chở học sinh, cán bộ trung cấp và cao cấp. Khi đi qua vùng « trắng » X. bọn đặc vụ Quốc dân đảng bắt xe dừng lại và lục soát, rồi chúng dọa giữ xe và người lại. Đồng chí B. báo chúng đại ý : « Chúng tôi đi có việc cần và rất quan trọng. Nếu muốn giữ chúng tôi

lại, thì các anh phải viết giấy rõ ràng... ». Trước thái độ cứng cỏi đó, bọn đặc vụ không dám lôi thôi nữa.

Việc này lại một lần nữa phơi bày sự đê hèn của bọn Tưởng.

Đến Tây-an, Bác đi Quảng-tây, vì Quảng-đông hồi đó bị giặc Nhật chiếm rồi. Cùng đi chuyên này có đồng chí L. là cán bộ Đảng. Để cho có vẻ, đồng chí L. ra vai quan trưởng, Bác thì làm vai lính hầu của L.

Ở Quê-lâm (tỉnh lỵ Quảng-tây) có biện sự xứ và một đơn vị nhỏ của Bát lộ quân, Bác vừa tham gia công việc Bát lộ quân, vừa tìm cách liên lạc với trong nước. Các đồng chí Trung-quốc giúp Bác nhiều trong việc này.

Khi đơn vị Bát lộ quân mới đến đóng ngoại ô Quê-lâm, nhân dân địa phương tỏ vẻ lạnh nhạt, vì họ đã bị Quốc dân đảng tuyên truyền. Nhưng ra sức thực hành khẩu hiệu « Hết lòng giúp đỡ nhân dân », cho nên không bao lâu thì cảm tình giữa Bát lộ quân và bà con địa phương đã trở nên « như cá với nước ».

Bác được đơn vị bầu làm chủ nhiệm Câu lạc bộ. Câu lạc bộ vừa là một cơ quan văn hóa của đơn vị, vừa là cơ quan tuyên truyền đối với nhân dân địa phương.

Được ít lâu, Bác đi Hoành-dương với đồng chí tướng quân D. Vì Bát lộ quân và Tân tứ quân khéo dùng chiến thuật du kích, luôn luôn thắng lợi trước mặt trận cũng như sau lưng địch. Ngày bắt đầu chống Nhật, hai quân đội này chỉ có độ 4 vạn chiến sĩ ; năm 1938 đã phát triển đến hơn 18 vạn người, đã thu phục lại nhiều nơi bị Nhật chiếm vì quân Quốc dân đảng bỏ chạy, đã mở được nhiều khu giải phóng rộng lớn, và đương đầu với hơn 40 vạn quân Nhật. Còn quân Quốc dân đảng thì liên tiếp thua trận này đến trận khác. Thấy vậy, Tưởng Giới Thạch bèn nhờ Bát lộ quân dạy chiến thuật du kích cho một số sĩ quan của hắn. Đồng chí D. lãnh đạo một số đồng chí

giáo quan phụ trách trường huấn luyện ấy.

Bác được bầu làm bí thư chi bộ, kiêm việc nghe đài phát thanh lấy tin tức quốc tế làm tài liệu huấn luyện thời sự cho đơn vị. Cả hai công việc đều mới lạ, nhưng cũng đều thú vị.

Trong chi bộ thì tướng có, binh có; trai có, gái có; tiếng nói đông, tây, nam, bắc đều có. Trong đơn vị thì có chiến sĩ cũ, có chiến sĩ mới, có một số không phải đảng viên, chi bộ đều phải săn sóc họ. Việc thì việc lớn việc nhỏ, từ việc ăn uống, học tập, giải trí, kỷ luật cho đến việc riêng của mọi người đều tìm đến bí thư. Bác cùng hai đồng chí phó bí thư (phụ nữ) làm việc suốt ngày.

Việc nghe ra-đi-ô cũng không dễ, vì lần này là lần đầu tiên mớ tay đến cái máy thu thanh, không biết đài nào phát, giờ nào và làn sóng nào. Bác thức suốt năm đêm, vắn đi vắn lại tìm nghe. Đến khuya đêm thứ sáu mới nghe được đài Luân-đôn.

Trường huấn luyện du kích kết quả thế nào? Muốn đánh du kích thì phải dựa hẳn vào lực lượng của nhân dân, phải được nhân dân yêu mến và giúp đỡ. Muốn đạt mục đích đó thì mỗi đội viên du kích phải yêu kính nhân dân, giúp đỡ nhân dân, cùng nhân dân đồng cam cộng khổ, đoàn kết thành một khối. Đảng này, quân quan Quốc dân đảng đều thuộc giai cấp bóc lột, quen thói hà hiếp nhân dân, họ không thể hành được cái họ đã học. Kết quả là «chữ thấy lại, trá thấy».

Bọn Tưởng Giới Thạch đánh Nhật thì rất nhát, chống cộng lại rất hăng. Âm mưu của chúng là mượn tay phát-xít Nhật để tiêu diệt quân đội cách mạng. Không ngờ Bát lộ quân và Tân tứ quân càng ngày càng đánh sâu vào sau lưng địch, mở rộng khu giải phóng, phát triển bộ đội mình, và thế lực ngày càng mạnh.

Âm mưu nham hiểm kia đã thất bại, cuối năm 1939,

Tưởng Giới Thạch công khai mở cuộc chống cộng, phái quân đánh vào Biên khu là nơi Trung ương Đảng Cộng sản đóng, và đánh vào những vùng thuộc phạm vi Bát lộ quân và Tân tứ quân. Đảng Cộng sản vừa phải đánh Nhật, vừa phải chống Tưởng, lại vừa phải khôn khéo giữ gìn cho Mặt trận thống nhất khỏi tan vỡ.

*
* * *

Trung-quốc đang ở trong vòng binh lửa, thì lửa chiến tranh bắt đầu cháy ở châu Âu. Thế là thảm họa chiến tranh lan hầu khắp thế giới...

Từ năm 1936, Mặt trận bình dân Pháp thắng thế và lên nắm chính quyền. Do đó, ở Việt-nam ta xiềng xích thực dân cũng được nới lỏng đôi chút. Một số đồng chí bị tù đầy đã được thả về và tiếp tục hoạt động. Cơ sở Đảng được dần dần khôi phục. Phong trào quần chúng dần dần lên cao.

Cuối năm 1939, vì tình hình chiến tranh, lại vì Đảng xã hội Pháp ươn hèn, chính phủ Mặt trận bình dân Pháp bị đổ, bọn phản động lên cầm quyền. Thực dân Pháp ở Việt-nam lại tung hoành như cũ. Chút đỉnh tự do mà nhân dân ta đã giành được trong mấy năm qua đều bị chúng xóa sạch. Lại khủng bố. Lại vét. Lại bắt lính, bắt phu. Đảng ta phải đi vào hoàn toàn bí mật.

Ở Pháp có phòng tuyến Ma-gi-nô chạy dọc biên giới Pháp — Đức. Xây dựng ở dưới đất có 3 tầng, bằng xi-măng cốt sắt. Kho đạn, kho lương, nước máy, đèn điện... các thứ đều đủ. Tại phòng tuyến này có một triệu quân. Tướng tá Pháp khoe khoang rằng: Địch có cánh cũng không bay qua được. Nhưng chỉ trong vài tuần, quân Đức đã bao vây kín phòng tuyến này bắt sống cả một triệu binh lính và mấy trăm ông tướng làm tù binh. Thế rồi

ào ạt kéo quân chiếm lấy thủ đô Pa-ri và một nửa nước Pháp. Tháng sáu 1940, Pháp ở « nước mẹ » đầu hàng Đức. Tiếp đến thực dân Pháp ở Đông-dương cũng đầu hàng Nhật. Giặc Nhật kéo vào Việt-nam, từ đó đồng bào ta bị một cổ hai tròng !

Không thể khoan tay ngồi chịu, đồng bào ta liên tiếp khởi nghĩa ở Bắc-sơn (tháng chín 1940), ở Nam-kỳ (tháng mười một 1940) và ở Đô-lương (Nghệ-an). Những tin tức sôi nổi ấy làm cho Bác càng nóng ruột.

Ở biên giới Quảng-tây không chấp được liên lạc, các đồng chí Trung-quốc giúp cho Bác đi Vân-nam. May mắn thay ! Đến Côn-minh thì gặp các đồng chí Phạm-Văn-Đông, Võ-Nguyên-Giáp, Hoàng-Văn-Hoan và mấy đồng chí nữa. Thế nào chuyện này cũng nhất định về nước ! Bàn định kế hoạch xong, mấy anh em cùng nhau đi trở lại Quảng-tây. Cùng đi trên thuyền có mấy Việt kiều khác. Để giữ bí mật, Bác đóng vai một người viết báo Trung-hoa, không biết tiếng Việt... Nhưng một hôm đồng chí Hoan để tàn thuốc rơi xuống áo mà không biết, Bác quên cả bí mật mà thốt ra : « Cháy áo, cháy áo kia ! ».

Nghe đến đây, chúng tôi cười ồ lên. Bỗng văng vẳng nghe : tiếng trẻ con hát từ đằng xa vọng lại. Nhìn sang bên kia đường, chúng tôi thấy chành chành bên sườn đồi có hơn một chục ngôi nhà, nấp gọn kín dưới những cây đa rậm rạp, Bác cùng chúng tôi ghé vào thăm.

Trong một ngôi nhà tranh bé nhỏ, nhưng xinh xắn và sạch sẽ, có mấy dãy ghế dài bằng tre, hơn hai mươi em trai và gái trạc 10 tuổi, đang học ê a. Cô giáo là người Tày, mặt mũi thông minh và hiền hậu. Thấy chúng tôi vào, các em vui mừng và kêu ầm lên : « Các chú bộ đội, các chú bộ đội ! ».

Với một giọng nghiêm trang, cô giáo bảo : « Các em giữ trật tự ! ».

Các em lại im phăng phắc. Cô giáo bảo : « Các em ra xếp hàng ! ».

Các em ra sắp hàng hai. Cô giáo bảo : « ...Nghiêm ! Các em chào các chú bộ đội ! » Các em đồng thanh hô to : « Chào các chú ạ ! ».

Bác xem sách các em và khen các em viết chữ khá. Bỗng thấy bên cạnh cái bàn nhỏ của cô giáo có một cháu bé ngồi trong nôi. Cháu bé gái vạm vỡ rất dễ thương. Bác bế nó lên, nó không sợ lạ mà lại cười. Bác hỏi cô giáo : « Cháu này là con của cô phải không ? ». Cô giáo then đó cả mặt ngập ngừng trả lời : « Thưa không phải ạ ! Chị hàng xóm gửi cháu ở đây để đi làm nương đây ạ ! ».

Đang nói chuyện thì nghe có tiếng máy bay. Bác hỏi : « Các cháu có sợ máy bay giặc không ? » Các em tranh nhau trả lời : « Thưa không ạ ! Các cháu không sợ. Các cháu có hăm trứ ần đằng kia kia ! ».

Bác hỏi : « Các cháu biết hát không ? » Các em thưa : « Hát bài « Kết đoàn » ạ ! ». Rồi Bác cầm nhịp : « Kê... êt do... oàn... Hai... Ba ! ». Các em hát, cô giáo cũng hát. Chúng tôi cũng hát.

Trước khi từ giã đi ra, Bác quay lại hỏi cô giáo : « Cô biết « khôn kè » là ai không ? ». Như không nén nổi tâm lòng sung sướng, cô giáo Thìn chạy lại ôm choàng lấy Bác và nói với một giọng cảm động : « Thưa có biết chứ ! Nhưng cháu phải giữ bí mật cho Bác ! ».

Cô Thìn và các em tiễn chúng tôi đến đường cái, quyền luyện mãi không muốn rời tay...

Ra đến đường cái, Bác lại tiếp tục kể chuyện : Khi từ Côn-minh đến Tĩnh-tây, thì gặp một nhóm thanh niên Cao-bằng, dẫn đầu là các đồng chí Quảng Ba, Hoàng Sâm... Họ sang đây tìm người lãnh đạo cách mạng và đã gặp Trương Bội Công.

Trương Bội Công là người Việt-nam sang Trung-quốc và làm việc cho Quốc dân đảng đã lâu năm. Tuy không hiểu biết gì về quân sự, nhưng y đã được Tưởng Giới Thạch phong cho làm thiếu tướng. Nay Tưởng phái y đến biên giới, nhằm lung lạc cách mạng Việt-nam. Gặp nhóm thanh niên, Trương Bội Công khoe khoang nhiều lắm, lên mặt « chí sĩ yêu nước », « cách mạng lão thành » và sẵn sàng thu nạp đám thanh niên làm « bộ hạ » cho y.

Nhưng anh em thanh niên cũng tinh quái đáo để. Chỉ nghe cách y nói khoác lác, họ cảm thấy y không phải là người cách mạng chân chính. Họ thất vọng. Họ sắp kéo nhau trở về Cao-bằng, thì nhóm Bác vừa đến Tĩnh-tây. Các đồng chí Đồng, Giáp... tìm gặp nói chuyện với đám thanh niên hăng hái đó. Giải thích cho họ rõ bước đường cách mạng hiện nay. Bàn với họ mở ban huấn luyện, v.v.. Anh em thanh niên rất hoan nghênh. Nói ngay, làm ngay. Tối hôm đó, họ rời khỏi Tĩnh-tây. Sáng hôm sau, Trương thiếu tướng ngủ dậy thì không thấy « bộ hạ » của y đâu nữa; cho người đuổi theo, thì chậm quá rồi!

Đồng chí Lê-Quảng-Ba dẫn Bác và nhóm thanh niên đi cả đêm, đến một làng Trung-quốc gần biên giới Việt-nam, mượn nhà người quen, mở ban huấn luyện; do Bác phụ trách. Lớp huấn luyện rất sôi nổi, dân chủ và vui vẻ. Bà con Trung-quốc trong làng không hiểu chúng mình dạy cái gì, học cái gì, nhưng đều khen thanh niên Việt-nam đoàn kết, chăm học, siêng làm. Bà con trong làng, nhất là những người cho mượn nhà, rất mến chúng ta. Vì vò nước bao giờ cũng đầy, đồng cửi bao giờ cũng cao, nhà cửa bao giờ cũng sạch, trong nhà có việc gì chúng ta cũng ra tay làm giúp. Đặc biệt các em nhi đồng luôn luôn xoắn xít chung quanh anh em ta để học hát, học nhảy múa, không nghịch ngợm, và đánh nhau như trước nữa. Chúng ta đã góp phần làm cho cái làng tịch mịch trong một thung lũng âm u vui hẳn lên... Bác bảo các đồng chí thanh niên:

« Đó là một cách dân vận thiết thực đây ».

Vào khoảng tháng hai 1941, vừa đến Tết âm lịch thì ban huấn luyện cũng vừa kết thúc. Tôi mong một Tết, được tin chuyên viên Quốc dân đảng sắp đến kinh lý vùng này. (Tin này sau hóa ra tin vịt). Sợ bị lộ, sáng mồng hai Tết, Bác cùng tất cả anh em thanh niên cuộn gói chuồn, mặc dù bà con trong làng khẩn khoản mời ở lại ăn Tết đến ngày hạ nêu hăng đi.

Hôm đó, sương mù dày đặc, ngồi giáp mặt nhau cũng không thấy rõ nhau. Mọi người cho khí hậu như thế là tốt, vì dễ giữ bí mật. Đi cách làng một thôi quá xa, ai cũng mỏi chân và đói bụng. Bác bảo: « Nơi đây kín đáo, chúng ta ngồi nghỉ một chốc... ». Nghỉ chưa đầy hai phút thì trời sáng, sương tan. Té ra ngồi nghỉ giữa cánh đồng rộng, chẳng kín đáo chút nào! Mọi người lại vội vàng khoác gói lên đường, bước nhanh hướng về phía Tổ quốc.

Chiều hôm đó, đồng chí Quảng Ba dẫn Bác và cả nhóm thanh niên về Pác-bó. Xa rời Tổ quốc đã hơn 30 năm. Đã mất bao nhiêu thời giờ và sức lực tìm liên lạc mà không được. Bao nhiêu năm thương nhớ, đợi chờ. Hôm nay mới bước chân về nơi non sông gấm vóc của mình. Khi bước qua cái bia giới tuyến, lòng Bác vô cùng cảm động. Từ hôm đó, cái hang Pác-bó trở nên « đại bản doanh » của chúng ta. Hội nghị lần thứ tám của Trung ương đã khai ở Pác-bó. Ở đó đã tổ chức những ban huấn luyện ngắn ngày để đào tạo cán bộ. Mở lớp dạy chiến thuật du kích, phát triển tổ chức Việt minh và cơ sở Đảng, đặt kế hoạch vũ trang chống Pháp, chống Nhật, v.v.. Những việc đó đã có nhiều đồng chí thuật lại, chắc các chú đã được nghe rồi. Bây giờ Bác chỉ kể những chuyện mà các chú chưa biết hoặc ít được nghe — tức là cuộc kháng chiến của Trung-quốc và cuộc chiến tranh thế giới lần thứ hai.

*

* *

Trong cuộc kháng chiến vô cùng gay go mà cũng vô cùng anh dũng, lực lượng của *Đảng Cộng sản Trung-quốc* phát triển rất nhanh: Từ ngày bắt đầu chống Nhật — số đảng viên là 4 vạn người, năm 1940, tăng đến 80 vạn người. Bát lộ quân từ 3 vạn người tăng đến 40 vạn người. Tân tứ quân từ một vạn người tăng đến 10 vạn người.

Lực lượng cộng sản càng phát triển, thì bọn Tưởng Giới Thạch càng lo sợ và tìm mọi cách để phá hoại.

Năm 1941, ở châu Âu, phát-xít Đức phản bội điều ước đã ký kết, bất thành linh tiên công ào ạt vào Liên-xô. Ở châu Á, phát-xít Nhật cũng mở rộng chiến tranh ở Thái-bình-dương. Để khỏi bận bịu nhiều về hậu phương ở Trung-quốc, phát-xít Nhật dùng phần lớn quân đội đi càn quét các khu giải phóng, có khi chúng càn đi càn lại luôn ba, bốn tháng liền. Chúng thi hành chính sách « tam quang » — giết sạch, cướp sạch, phá sạch. Trong khi đó, Tưởng Giới Thạch lại phái 90 vạn quân phong tỏa Bát lộ quân và Tân tứ quân!

Năm 1941-1942, ở nhiều khu giải phóng lại bị mất mùa nặng. Lương thực hết, quân và dân phải ăn lá cây rễ cỏ trừ cơm. Mùa đông tuyết phủ đầy núi đầy đồng, gió rét tận xương tận tủy, mà áo, chăn thiếu, giày dép cũng thiếu. Những binh sĩ bị thương, những cán bộ đau ốm đều thiếu thuốc men. Thật là gian nan cực khổ!

Trong hoàn cảnh vô cùng gay go ấy, trong cán bộ và quần chúng không khỏi có người đâm ra tiêu cực, bi quan. Để củng cố lại hàng ngũ, Trung ương kiên quyết mở hai cuộc vận động lớn trong một lúc. Một là *chỉnh đàng* — tức là uốn nắn lại tư tưởng, tác phong trong Đảng. Bất kỳ làm việc gì, ở cương vị nào, cán bộ và đảng viên phải làm gương mẫu. Hai là *phát động phong trào tăng gia sản xuất*, phát triển kinh tế, và « tinh binh, giản chính ».

Kết quả về chính trị là đã đánh lui không khí bi quan. Về kinh tế thì các đơn vị bộ đội, các cơ quan, các trường học đã đi đến hoàn toàn tự túc, hoặc tự túc một phần. Hai vấn đề trên đã giải quyết. Trung ương chủ trương đẩy mạnh chiến thuật du kích và « vườn không nhà trống », làm cho giặc Nhật mò đến đâu cũng đụng đầu vào sức chiến đấu mới của quân và dân ta. Cuối cùng là kế hoạch càn quét của địch bị phá tan.

Năm 1943-1944, quân đội Liên-xô đại thắng quân phát-xít Đức ở châu Âu, thì ở Trung-quốc Bát lộ quân và Tân tứ quân cũng phát triển khu giải phóng khắp cả nước.

Tháng tám 1945, quân đội Liên-xô đánh tan « Quan-dông quân » — là quân đội tinh nhuệ nhất của phát-xít Nhật chiếm đóng ở miền Đông Bắc Trung-hoa. Như con rắn bị đánh vỡ đầu, giặc Nhật buộc phải đầu hàng.

Hồi đó, Bát lộ quân và Tân tứ quân có cả thảy 1 triệu 28 vạn binh sĩ, khu giải phóng rộng lớn gồm có 130 triệu nhân dân và hơn 2 triệu dân quân du kích. Đảng Cộng sản có 1 triệu 20 vạn đảng viên.

Những năm đau khổ dưới gót sắt của giặc Nhật vừa chấm dứt, nhân dân Trung-quốc mong mỏi sẽ được hưởng một đời sống hòa bình. Nhưng đế quốc Mỹ liền cấu kết với bọn Tưởng Giới Thạch, gây lại cuộc nội chiến, hòng tiêu diệt cách mạng để giữ gìn quyền thống trị độc tài của chúng.

18 năm nắm quyền thống trị, bốn « đại gia đình » (là Tưởng Giới Thạch, Tống Tử Văn, Khổng Tường Hy, Trần Lập Phu) thắng tay vơ vét xương máu của nhân dân để làm giàu. Tài sản của chúng trị giá 20 tỷ đô-la Mỹ. Đế quốc Mỹ lại đã « hùn » thêm cho chúng 6 tỷ đô-la. Tư bán quan liêu và tư bán đế quốc đã ăn cánh với nhau, đè đầu cỡi cổ, bóc lột tàn tệ hơn 600 triệu nhân dân Trung-quốc.

Để gây lại nội chiến, đế quốc Mỹ đã trang bị vũ khí hiện đại cho 4 triệu 30 vạn quân Tưởng, cộng với một triệu vũ khí lấy được của quân Nhật đầu hàng, ngoài ra còn có hải quân và không quân Mỹ giúp sức, 70% đất đai Trung-quốc đang ở dưới quyền cai trị của Tưởng.

Trong lúc đó, *Giải phóng quân* chỉ có 1 triệu 28 vạn người và 30% đất đai. (Từ ngày nội chiến, Bát lộ quân và Tân tứ quân đổi tên là « Trung-quốc nhân dân giải phóng quân »).

Với địa bàn rộng, quân đội nhiều, trang bị tốt, lại có quan thầy Mỹ giúp đỡ, bọn Tưởng đã hi hửng khoác lác rằng: Sớm thì 3 tháng, chậm thì 6 tháng, chúng sẽ tiêu diệt Giải phóng quân.

Những người lưng chừng cũng lo sợ rằng: So sánh lực lượng hai bên khác nhau quá xa. Giải phóng quân đánh nhau với Tưởng Giới Thạch khác nào châu châu đâu với voi!

Nhưng Trung ương Đảng và đồng chí Mao Trạch Đông thì quá quyết nói: « Chúng ta cần phải và có thể đánh bại bọn Tưởng... vì chúng ta là lực lượng cách mạng đánh lực lượng phản cách mạng... ». Song song với công việc quân sự, Đảng tiến hành *cải cách ruộng đất* trong các khu giải phóng. Chính sách ấy đã nâng cao nhiệt tình cách mạng của nông dân, họ hăng hái tham gia Giải phóng quân và đội du kích. Đồng thời Đảng đẩy mạnh công tác *Mặt trận nhân dân thống nhất*. Đoàn kết các giới công, nông, binh, học, thương; các đoàn thể nhân dân; các đảng phái dân chủ; các dân tộc thiểu số và các nhân sĩ yêu nước — tạo thành một lực lượng khổng lồ chống Mỹ — Tưởng. Từ đó, giặc Tưởng càng đánh càng yếu. Giải phóng quân càng đánh càng mạnh. Cuối năm 1948 đầu năm 1949, Giải phóng quân đánh đâu thắng đó, ào ạt tiến lên như ngọn thủy triều. Tháng ba, giải phóng vùng Bắc-kinh. Tháng tư, giải phóng Nam-

kinh, rồi lần lượt giải phóng cả nước.

Ngày 1 tháng mười 1949, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản, thành lập nước Cộng hòa nhân dân Trung-hoa.

Thắng lợi vĩ đại của nhân dân Trung-quốc tức là thắng lợi của chủ nghĩa Mác — Lê-nin vĩ đại. Nó có ảnh hưởng rất lớn đối với thế giới:

Nó làm cho phe xã hội chủ nghĩa càng mạnh thêm.

Nó khuyến khích nhân dân các nước thuộc địa mạnh bạo nổi lên đấu tranh chống đế quốc và giành lấy tự do độc lập.

Nó làm cho thế lực của chủ nghĩa đế quốc suy sụp rất nhiều, vì thêm một phần tư nhân dân thế giới đã thoát khỏi xiềng xích của chúng.

Đối với cuộc kháng chiến của Việt-nam ta, thắng lợi của nhân dân Trung-quốc đã giúp đỡ nhân dân ta giành được thắng lợi cuối cùng.

Bắt đầu kể chuyện cuộc chiến tranh yêu nước (ta quen gọi là kháng chiến) của Liên-xô, Bác nói: Về địa lý, Liên-xô cách Việt-nam ta hàng nghìn cây số (đường máy bay Mát-xcơ-va đến Hà-nội hơn 7.800 cây số). Hồi đó, Đảng ta đang hoạt động bí mật. Báo chí khi nhận được, khi không. Tin tức rất lờ mờ và chậm chạp. Tuy vậy Liên-xô bị Đức phát-xít tiến công là một biến cố vô cùng to lớn. Nó làm âm cả thế giới, nó vang đến tận cái hang bí mật trên đỉnh núi đá Cao-bằng!

Tổ quốc cách mạng bị tiến công! Những người cộng sản khắp năm châu ai nghe tin tức ấy mà không nóng ruột?

Lúc đầu, Bác có ý định giữ bí mật, không vội đưa tin tức ấy ra, chờ có thêm tài liệu chắc chắn rồi sẽ báo cáo với các đồng chí và đồng bào ở địa phương. Nhưng chờ đến bao giờ? Rút cuộc là đưa tin tức ấy ra một cách dè dặt và có giải thích. Thí dụ: Không nói rằng mấy hôm đầu quân phát-xít đã tiến sâu vào gần 600 cây số, mấy thành phố Liên-xô tạm bị địch chiếm, v.v., mà chỉ nói phát-xít Đức tiến công Liên-xô thôi!

Khi mới nghe tin, mọi người tỏ vẻ sửng sốt và lo âu. Nhưng một lát sau, thì nhiều người giương nắm tay lên và quả quyết nói: « Không sợ! Liên-xô nhất định sẽ thắng! ». Điều này tỏ rõ trình độ chính trị khá cao của các đồng chí ta, và họ tin tưởng sắt đá vào lực lượng của Liên-xô vĩ đại.

Không chờ Bác giải thích, một đồng chí cán bộ đứng lên phát biểu ý kiến, đại ý nói: « Ngày Cách mạng tháng Mười mới thành công, kinh tế của Liên-xô rất kém cỏi. Ngoài thì quân đội của 14 nước đế quốc đánh vào. Trong thì khắp nơi bọn phản động nổi loạn. Hồng quân thì mới được tổ chức, trang bị thiếu thốn mọi bề. Tuy vậy, Đảng bôn-sê-vích của Lê-nin đã lãnh đạo nhân dân Liên-xô đập tan nội loạn, đánh lui đế quốc, đưa Liên-xô đến thắng lợi hoàn toàn. Ngày nay, tình hình khác hẳn với hồi đó. Lực lượng của Liên-xô đã mạnh gấp trăm nghìn lần. « Vô quít dày có móng tay nhọn », dù bọn phát-xít Đức có mạnh đến mấy chăng nữa, chúng cũng sẽ thất bại, và Liên-xô nhất định sẽ thắng lợi... ».

Tiếng vỗ tay vang dậy cả vùng rừng. Không ai bảo ai, mọi người đồng thanh hô to: « Liên-xô nhất định thắng lợi! Đảng bôn-sê-vích muôn năm! ». Liền sau cuộc họp đó, mỗi cán bộ phụ trách đi một địa phương để giải thích cho nhân dân rõ.

Bác nói tiếp: « Những chuyện Bác sẽ kể cho các chú

nghe, lúc đó Bác cũng không biết hết. Sau Cách mạng tháng Tám thắng lợi, nhân dân ta nắm chính quyền, Bác mới có dịp tìm thêm tài liệu để biết rõ thêm ».

Khuya hôm 21 tháng sáu 1941, tên chỉ huy một đơn vị phát-xít Đức đóng gần biên giới Liên-xô ra lệnh tập hợp bộ đội lại. Từ một chiếc phong bì ngoài có ghi hai chữ « tối mật », nó lấy ra một trang giấy, và đọc to: « 4 giờ rưỡi sáng 22 tháng sáu 1941, toàn quân ta sẽ mạnh bạo tiến công vào Liên-xô. Ký tên: Đại bản doanh của thủ lãnh tối cao Hít-le ».

Nó vừa dứt lời thì một viên tiểu đội trưởng tên là Vin-hem Sun (Wilhem Schultz) vùng chạy về phía biên giới Liên-xô. Tên chỉ huy phát-xít hét lên: « Mày chạy đâu? Bắn! » Mày tên lính rượt theo hấn. Anh Vin-hem Sun cứ cắm đầu chạy, rồi nhảy xuống bờ sông bên kia sông, tuy anh đã bị thương nặng.

Nghe tiếng súng, mấy đồng chí Hồng quân chạy ra bờ sông xem xét, và vớt anh Sun lên, Sun cố hết sức mà chỉ nói được một câu: « Tôi... cộng sản Đức... Mai sớm... chúng chiến tranh... chủ nghĩa cộng sản muôn... năm! ». Nói xong thì anh tắt thở. Trên nét mặt anh vừa có vẻ đau đớn bởi nhiều vết thương, vừa có vẻ sung sướng vì đã làm tròn trách nhiệm của một người cộng sản.

Sáng 22 tháng sáu 1941 ánh bình minh mát mẻ báo hiệu một ngày tươi đẹp, nhân dân Liên-xô dậy sớm, bắt đầu chuẩn bị công việc hàng ngày. Bất thình lình tiếng hàng trăm chiếc máy bay Đức ném bom long trời chuyển đất... Thế là chiến tranh Xô — Đức (một bộ phận lớn trong cuộc chiến tranh thế giới lần thứ hai) nổ bùng.

Phát-xít Đức gọi cuộc chiến tranh này là « chiến tranh chớp nhoáng ». Hít-le đã quyết định từ 2 tháng đến 4 tháng, chậm lắm là 5 tháng sẽ tiêu diệt Liên-xô.

Tên tham mưu trưởng của nó tên là Phôn Bốc (Von

Bock) còn chủ quan hơn. Hắn nói: « Chỉ trong ba tuần thì sẽ kết thúc những trận đánh lớn. Và chỉ cần sáu tuần thì Liên-xô sẽ bị tiêu diệt hoàn toàn ».

Để thực hiện âm mưu ấy, chúng đưa vào mặt trận này:

190 sư đoàn tinh nhuệ,
3.500 xe tăng và xe bọc sắt,
5.000 chiếc máy bay,
50.000 súng đại bác...

Tên đại tướng phát-xít Tô-ma (Thomas) còn khoác lác hơn cả. Nó nói: « Hễ quân Đức vào đất Nga, thì chính quyền bôn-sê-vích sẽ lập tức sụp đổ! ».

Từ ngày bắt đầu cuộc chiến tranh Xô — Đức, Đảng ta ra sức tuyên truyền, vận động ủng hộ Liên-xô, chống phát-xít Đức.

Tháng chín 1941, lầm tưởng chúng sẽ thắng lợi một cách dễ dàng, Hít-le ra lệnh cho quân đội nó: Nếu Mát-xcơ-va và Lê-nin-gơ-rát xin hàng thì cũng quyết không cho hàng, mà phải tiêu diệt sạch hai thành phố ấy, cả người lẫn vật!

Cuối tháng chín, quân phát-xít Đức gồm có 80 sư đoàn trong đó 23 sư đoàn xe tăng, tiến đến bao vây Mát-xcơ-va.

« Lửa thử vàng, gian nan thử sức », trước tình thế gay go đó hơn 10 vạn đảng viên, 26 vạn đoàn viên thanh niên cộng sản tình nguyện lên mặt trận. Hơn 50 vạn phụ nữ đêm ngày đào đắp công sự chung quanh Mát-xcơ-va. Các nhà máy quân dụng ở Mát-xcơ-va cứ tiếp tục làm việc. Công nhân, thanh niên tổ chức những đội « ủng hộ mặt trận », bảo đảm hoàn thành gấp đôi mức kế hoạch đã định. Sau một thời gian cầm cự, tháng giêng 1942, Hồng quân phản công và đánh tan vòng vây Mát-xcơ-va.

Đối với Liên-xô, mùa thu năm 1942 là một mùa thu cực kỳ chật vật. Trên các mặt trận, lực lượng phát-xít Đức tăng đến 266 sư đoàn. Chúng chiếm đóng những vùng gồm 47% đất ruộng, 45% nhân dân và 33% tổng sản lượng công nghiệp cả nước. Những xí nghiệp chuyển về hậu phương tuy bắt đầu sản xuất, nhưng chưa hoàn toàn vào nền nếp. Số người và số hàng, cần chở ra mặt trận ngày càng tăng, nhưng sức giao thông vận tải tiến chưa kịp... Tuy vậy, với tinh thần bôn-sê-vích, nhân dân Liên-xô quyết vượt mọi khó khăn. Tháng tám năm ấy, *Bác có việc sang Trung-quốc*, thì bị bọn Quốc dân đảng bắt. Sau khi bị chúng trói giải đi suốt 18 ngày, từ trại giam này đến trại giam khác, chúng đưa Bác về giam ở Liễu-châu. Trong khi nhân dân Liên-xô anh em đang dốc hết lực lượng vào cuộc kháng chiến thần thánh, khi phát-xít Nhật — Pháp đang hoành hành ở Việt-nam, khi đồng bào ta đang quần quai dưới hai ách áp bức, khi công việc Đảng và Mặt trận Việt-minh đang nhanh chóng lan rộng ăn sâu vào quần chúng nhân dân — mà mình thì phải nằm queo trong một phòng giam của bọn phản động Trung-quốc, sốt ruột biết bao! Đây không phải là một trại giam chính công, mà chỉ là một « cầm bê thất » — một phòng giam nhỏ hẹp ngay bên cạnh đội cảnh vệ của tướng Trương Phát Khuê. Chỉ một mình Bác bị nhốt ở đó. Lâu lâu mới có một vài sĩ quan Quốc dân đảng bị phạt vào ở đó năm, bảy ngày, Bác lợi dụng những dịp đó để học tiếng « quan ».

Bác gây được cảm tình với vài người lính gác. Mỗi bữa ăn xong còn thừa rau bí luộc, họ đưa cho Bác để « cải thiện sinh hoạt » phần nào. Điều tốt nhất là mỗi ngày họ bí mật quẳng vào cho Bác một tờ *Liễu-châu nhật báo*, đó là món ăn tinh thần. Nhờ đó mà Bác theo dõi được tin tức chiến sự.

Tháng hai 1943, xem thấy tin: Sau hơn sáu tháng chiến đấu vô cùng anh dũng, Hồng quân đã đại thắng ở

Xta-lin-gơ-rát, bắt sông 33 vạn quân Hít-le... Bác mừng nhảy lên, xuýt đục đầu vào kèo phòng giam. Bác tự bảo nhất định phải ăn mừng cuộc thắng lợi này. Trong túi chỉ còn vón vện 1 đồng bạc. Bác đưa tuốt cả số tiền đó nhờ người lính gác mua giùm cho ít kẹo và « dầu chá quẩy » (mua 1 đồng chỉ được 5 hào, đó là quy chế của nhà giam), để làm một bữa tiệc. Sau khi phân khởi hồ khe khe mấy khẩu hiệu : Đảng bôn-sê-vích muôn năm ! Hồng quân muôn năm ! Liên-xô thắng lợi muôn năm !, Bác ngồi xuống một mình « chén tác chén thù » rất đàng hoàng vui vẻ. Từ đó về sau, mỗi tin tức Liên-xô thắng lợi là một món quà tinh thần từ phương xa đến để an ủi Bác.

Tôi nói : « Thừa Bác, lúc đang bị giam Bác có làm nhiều thơ. Nếu Bác cho đăng lên báo, chắc cán bộ và đồng bào sẽ hoan nghênh lắm... ».

Bác cười và trả lời : « Các chú không nhắc thì Bác cũng không nhớ đến nữa. Bác không phải là người hay thơ, mà thơ của Bác cũng không hay. Mười mấy tháng bị nhốt trong cái phòng u ám và quạnh hiu, một hình một bóng, không được nói chuyện với ai, không có việc gì làm. Muốn « du lịch » thì đi dọc chỉ năm bước, đi ngang bốn bước. Để « tiêu khiển » ngày giờ, chỉ có cách ngêu ngao, vắn tắt ghi lại sinh hoạt của người ở tù, cho khuây khỏa thể thôi, phải thơ phú gì đâu... ».

Khi được thả ra, mắt Bác nhìn kém, chân bước không được, Bác quyết tâm tập đi, mỗi ngày 10 bước, dù đau mà phải bò, phải lết, cũng phải được 10 bước mới thôi. Cuối cùng Bác chẳng những đi vững mà còn trèo được núi. Lần đầu tiên lên đến đỉnh núi, Bác cao hứng làm một bài thơ chữ Hán như sau :

*Vân ủng trùng sơn, sơn ủng vân.
Giang tâm như cánh tình vô trần.*

*Bồi hồi độc bộ Tây-phong lĩnh,
Nam vọng trùng dương ức cổ nhân.*

Bác chỉ nhớ bài thơ đó. Chúng tôi cố hết sức chỉ tạm dịch như thế này :

*Mây ôm núi, núi ôm mây.
Lòng sông sạch chẳng mấy may bụi hồng.
Bui ngui đạo đỉnh Tây-phong,
Trông về cổ quốc, chạnh lòng nhớ ai !*

Hồng quân đại thắng ở Xta-lin-gơ-rát là một bước tiến rất to lớn trong cuộc kháng chiến của nhân dân Liên-xô, cũng như trong lịch sử chiến tranh thế giới lần thứ hai. Trước hết nó đã đánh tan cái « mê tín » cho rằng quân Hít-le là « quân bất thắng, quân vô địch ». Hai là nó chứng tỏ Liên-xô ngày nay mạnh và đã nắm quyền chủ động trong cuộc chiến tranh không lồ này. Ba là sau trận đó, cái gọi là « chiến tranh chớp nhoáng » (mà bọn phát-xít luôn luôn khoe khoang) đã bị tan tành, và từ đó quân phát-xít Đức ở các mặt trận khác chỉ có bại, không có thắng. Hồi tháng mười một 1942, Hít-le đã phải thờ than rằng : « Cuộc chiến tranh với Nga có thể kéo dài 10 năm, thậm chí 30 năm ! ». Nhưng Liên-xô không để cho nó kéo 30 năm, mà chỉ trong non 3 năm nữa là Hít-le phải tự tử và chế độ phát-xít Đức cũng bị tiêu diệt.

Tháng chín 1943, quân đội phát-xít Ý của Mút-xô-li-ni đầu hàng. Ít lâu sau tên quý khát máu Mút-xô-li-ni bị quân du kích Ý treo cổ.

« Liên minh chống cộng » Đức — Ý — Nhật như cái kiềng ba chân. Nay một chân là phát-xít Ý đã bị bẻ gãy, rồi đây hai chân kia cũng sẽ gãy theo.

Tháng giêng 1944 — Thành phố Lê-nin-gơ-rát anh dũng được giải vây...

Ba thành phố to nhất và quan trọng nhất là Mát-xcơ-va, Lê-nin-gơ-rát và Xta-lin-gơ-rát đều đã hoàn toàn giải phóng. Từ đó Hồng quân tiến về các mặt trận phía Tây như mưa giông gió bão, đánh đuổi quân Đức và giải phóng địa phương này rồi đến địa phương khác.

Tháng chín 1944, đất đai Liên-xô hoàn toàn được khôi phục, và Hồng quân đã tiến vào địa phận Đức — sào huyệt của kẻ thù.

Tháng tư 1945, Hồng quân ba mặt vây đánh Bá-ling. Sau mười ngày chiến đấu kịch liệt, hôm 30 tháng tư 1945, cờ đỏ búa liềm của Liên-xô (do hai đồng chí Hồng quân cắm lên) phất phới tung bay trên nhà lầu quốc hội Đức phát-xít.

Hồng quân thắng lợi hoàn toàn. Con quỷ Hít-le tự sát. Nước Đức phát-xít đầu hàng.

Trong những năm chiến tranh, các đảng cộng sản và công nhân nhiều nước châu Âu đã lãnh đạo nhân dân tổ chức những đội quân du kích chống lại quân phát-xít xâm lược. Khi đánh tiến về phía thủ đô nước Đức. Hồng quân đã giúp các đội du kích ấy đánh đuổi quân Đức, lật đổ chính phủ phản động, và xây dựng chính quyền dân chủ nhân dân, như ở Ba-lan, Tiệp-khắc, Bun-ga-ri, Hung-ga-ri, An-ba-ni, Nam-tur, Đông Đức.

Liên-xô đã kết thúc thắng lợi cuộc đại chiến ở phương Tây. Để giúp nhân dân Á Đông ra khỏi xiềng xích phát-xít, tháng tám 1945 Hồng quân quay sang đánh phát-xít Nhật. Chỉ trong mười ngày, Hồng quân đã tiêu diệt « Quan-đông quân » là quân chủ lực của Nhật, giải phóng miền Đông Bắc Trung-quốc và Triều-tiên. Cuộc chiến tranh thế giới lần thứ hai chấm dứt. Trung-quốc kết thúc cuộc kháng chiến chống Nhật. Cách mạng tháng Tám của Việt-nam ta thành công.

Vì sao, chỉ trong mười tháng quân phát-xít Đức đã chinh phục các nước châu Âu, mà chúng lại bị Liên-xô tiêu diệt một cách thảm hại như vậy ?

Vì dưới ngọn cờ tất thắng của chủ nghĩa Mác—Lê-nin, Đảng Cộng sản Liên-xô đã đoàn kết nhân dân thành một khối vô cùng chặt chẽ như thành đồng lũy thép. Hoàn cảnh càng gay go, nhân dân càng anh dũng. Những chuyện oanh liệt làm cho « trời đất phải kinh, quỷ thần phải khóc » nhiều lắm, không thể kể hết. Sau đây là vài điều nổi bật:

Năm 1941, sau cuộc chiến tranh nổ bùng, trong sáu tháng có hơn 34 vạn công dân ưu tú đã được kết nạp vào Đảng Cộng sản.

Năm 1942, hơn 1 triệu 95 vạn người được vào Đảng.

Trong những năm chiến tranh, Đảng đã kết nạp hơn 8 triệu 93 vạn đảng viên.

Đảng viên chiếm gần 60% trong Hồng quân.

1 phần 3 ủy viên Trung ương Đảng hoạt động trước mặt trận giáp địch.

Mặc dù hy sinh rất nhiều, do phong trào sôi nổi tham gia bộ đội, năm 1944, qua ba năm rưỡi chiến tranh, số Hồng quân đã tăng gấp 3 lần.

Công nhân đã vượt mọi khó khăn, như nguyên liệu thiếu thốn, lương thực hạn chế... họ làm việc không kể ngày đêm để cung cấp đầy đủ cho mặt trận. Năm 1944 trang bị của Hồng quân về mọi mặt đã tăng gấp 4 lần trở lên.

Ở nông thôn, chồng và con đi bộ đội, mọi việc đồng áng đều do phụ nữ đảm đương. Họ lao động quên mình, không quản nắng mưa sương tuyết. Có khi họ tự động chịu thiếu thốn để cung cấp nhiều lương thực hơn cho bộ đội.

Trong quân đội, trong nhà máy, trong tổ chức du kích... bất kỳ ở đâu và công việc gì, *thanh niên* đều hăng hái gương mẫu, rất xứng đáng là cánh tay đắc lực của Đảng...

Nói đến đây, Bác ngừng lại một lát và có vẻ ngậm ngùi, rồi nói tiếp: Chắc các chú đã nghe chuyện các cháu Dôi -a -xô-viết, Lưu Hồ Lan Trung-quốc và Võ-Thị-Sáu Việt-nam. Các cháu ấy đều cùng một lứa tuổi, đều nông nân, yêu nước, đều phi thường gan góc trước mặt kẻ thù, đều hy sinh một cách vô cùng oanh liệt. Người ta có thể tưởng tượng như đó là 3 chị em, 3 cô con gái về vang của gia đình xã hội chủ nghĩa.

Trong cuộc kháng chiến vĩ đại, người *tri thức* Liên-xô cũng đã góp phần xứng đáng. Các bác sĩ và y sĩ đã xông pha lửa đạn, hết lòng hết sức săn sóc thương binh, bệnh binh. Các người văn nghệ đã tổ chức những đội văn công lên tận mặt trận phục vụ bộ đội.

Phong trào thi đua yêu nước, phong trào *quyên góp*, phong trào « *đỡ đầu* » chiến sĩ đều rất sôi nổi và bền bỉ. Nói tóm lại : Toàn Đảng toàn dân đã thực hiện khẩu hiệu do Trung ương Đảng Cộng sản Liên-xô đề ra : « *Tất cả cho mặt trận ! Tất cả để chiến thắng !* ».

Trong lúc chúng tiến vào cũng như khi chúng thua chạy, quân phát-xít Đức đã phá hoại rất nhiều tài sản của Liên-xô. Chúng đã phá hủy:

- 1.710 thành phố,
- 1.876 nông trường Nhà nước,
- 32.000 xí nghiệp,
- 70.000 nông thôn,
- 98.000 nông trường tập thể (hợp tác xã) và vô số trường học, nhà thương.

Tất cả các tổn thất cộng lại đáng giá 2.600 tỷ đồng rúp, tức là bằng số tiền vốn của 12 cái kế hoạch 5 năm! Cuộc chiến tranh đã làm cho công cuộc xây dựng của Liên -xô chậm lại hơn mười năm.

Tổn thất nặng nề nhất, là Liên-xô đã hy sinh 17 triệu người con dũng cảm!

Tuy vậy, chiến tranh vừa chấm dứt thì Đảng Cộng sản lập tức đề ra *kế hoạch 5 năm lần thứ tư*. Trước kia anh dũng giết giặc, thì ngày nay nhân dân Liên-xô càng anh dũng trong công cuộc xây dựng lại nước nhà. Ngay từ lúc đầu, hơn 80% công nhân đã hăng hái tham gia phong trào *thi đua xã hội chủ nghĩa*. So với trước chiến tranh, *năng suất lao động tăng 37%*. Tổng giá trị sản lượng của công nghiệp tăng 73%. Kế hoạch 5 năm lần thứ tư đã hoàn thành vượt mức trước thời hạn 9 tháng.

Nhiều thành phố, xí nghiệp, trường học, nông trường, v.v. được xây dựng lại to hơn và đẹp hơn trước. Nhân dân Liên-xô chẳng những đã hàn gắn xong vết thương của chiến tranh, mà còn nhanh chóng tiến lên con đường cộng sản chủ nghĩa.

Một điều cần nói thêm: Trước chiến tranh phe đế quốc chủ nghĩa rất mạnh. Sau chiến tranh, ba cái thành trì chính của chúng là Đức, Ý, Nhật đã vỡ tan; Anh và Pháp cũng bị chiến tranh làm cho liểng xiểng. Trước chiến tranh chúng thống trị 5 phần 6 quả đất. Sau chiến tranh, phong trào giải phóng dân tộc rầm rộ nổi lên, hơn 700 triệu người đã thoát khỏi ách thực dân và giành được tự do độc lập. Thế là chủ nghĩa đế quốc suy sụp rất nhiều.

Trái lại, trước chiến tranh, chỉ có Liên-xô là nước xã hội chủ nghĩa, chiếm 1 phần 6 diện tích và 9% tổng số người trên thế giới. Sau chiến tranh, phe xã hội chủ nghĩa đã tăng thành 12 nước, chiếm 26% đất đai với hơn 35%

nhân khẩu. 1.000 triệu người đoàn kết như anh em một gia đình, là đại gia đình xã hội chủ nghĩa.

Cuộc kháng chiến của chúng ta tuy rất gian khổ, nó có thể kéo dài bốn, năm năm nữa, nhưng cuối cùng chúng ta *nhất định thắng lợi*. Chúng ta nhất định thắng lợi vì Đảng ta sáng suốt, dân ta đoàn kết, quân ta anh dũng, phe ta lớn mạnh.

Mặt trận đường số 4 là một tượng trưng. Trước kia, quân đội thực dân Pháp lên mặt hùng hổ, dữ tợn như đàn diều hâu. Ngày nay bị bộ đội ta tiến công, thì chúng nó thua chạy như đàn vịt.

*
* *

Bác kể chuyện đến đó thì vừa về đến nhà, những câu chuyện trên đây Bác vừa đi đường vừa kể. Tôi đến chỗ nghỉ, chúng tôi nhớ được chừng nào ghi lại chừng này. Từ những câu chuyện đó, chúng tôi càng thấy rõ: Lực lượng của Mỹ — Trường mạnh như thê (hơn 8 triệu quân) mà cũng bị Giải phóng quân đánh tan; phát-xít Đức, Ý, Nhật hung dữ như thê, mà cũng bị Hồng quân Liên-xô tiêu diệt. Hai là: phe đế quốc chủ nghĩa ngày càng suy sụp, phe xã hội chủ nghĩa ngày càng lớn mạnh. Ba là: Trước đây, phát-xít Đức đã hết sức dùng mọi cách hung ác trong âm mưu chống cộng, kết quả chúng đã thất bại một cách tối tòn. Ngày nay đế quốc Mỹ đang đi theo vết xe chống cộng của Hít-le, chắc chắn rằng số phận của đế quốc Mỹ cũng sẽ kết thúc một cách thảm hại như số phận của Hít-le. Bốn là: Chủ nghĩa xã hội nhất định sẽ thực hiện khắp thế giới: điều đó cũng rõ rệt và chắc chắn như mặt trời mọc từ phương Đông.

MỤC LỤC

	Trang
— Lời nhà xuất bản	5
— Đi thăm mặt trận	7
— Câu chuyện bắt đầu	12
— Xa chạy cao bay	15
— Tổ quốc cách mạng	18